

ԳՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՄԵՐՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԵԶՆԿԱՅ ՆՈՐԱԳԻԻՏ ԶԵՆԱԳՐԻՆ

ԱՅՈՒԳՎԱԾ Է
1952 թ.

1258

2687

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

Էջմիածին եղած ժամանակս, դեռ 1900ին՝ ինչպէս այլոք յիշած եմ (տես Բանասէր, 1902, էջ 218), Եգատակ էի ունեցած կազմել Նայերէն օտղերու եւ գանձերու քիմիատար Նաւարանց մը. Նիւթ Նաւարելու Նամար շխտանելով գանձուած թերակատար ցանկերուն վրայ, սկսած էի մի առ մի սրբուծել ձեռագրութան բոլոր ձեռագիրները՝ սկսելով Կարինեան ցուցակի 1 թիւէն եւ յառաջանալով յաշորդարար: 1902 թուականի գարնան առդէն Նազար ձեռագիր անցած էի. երկու մը Միսրան Գալուտա Տէր Մկրտչեանի քով գանձուելով, ինչպէս ղեկակցուեցաւ կորսուած ձեռագրին վրայ: Միսրանը կասկած յայտնեց թէ Կարինեան թիւ 1111 եւ ուրիշ Թիւ՝ ձեռագիր մը (որ այժմ՝ մտցած եմ) Եզնկայ անունը կը կրեն եւ Նաւանականաբար Եզնկայ լճողէմ Ազանդոցն ըլլալու ն. յանձնարարեց անպատճառ Նայել այն երկու ձեռագրերը: Որովհետեւ շատ մտնեցած էի տրուած թուերուն եւ քանի մը օրէն առդէն Նայն ձեռագիրները սիրի տեսնէի, ուստի շուրջի շուրջի եւ կանխել. ինչպէս այժմ ամենայնիւ թուերը Նշանակեցի՝ անելի ուշագրութիւն դարձնելու Նամար:

Անցաւ մէկ նիւտ շաբաթ. ձեռագիրներու քննութիւնը ասով կ'ընթար միշտ քննական կարգով. երկու մը ապաքի 25, Նինգարթի օրն էր, առջեւ շարուած խուրճ մը ձեռագիրներու մէջէն մէկը բացի պատահարար. աշ-

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԵՐԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԵԶՆԿԱՅ ՆՈՐԱԳԻՒՏ ԶԵՌԱԳՐԻՆ

Ա.

ԶԵՌԱԳՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եջնկայ նորագիւտ ձեռագիրը կը կրէ
1111 թիւը, կարինեան ցուցակով 1091. ա-
ռանց հաշուելու սկիզբը եւ վերջը գրուած մէկ
մէկ թուղթ մտադարձեալ պահպանակները՝
որոնք հին Աւետարանի մը մնացորդն են, ձեռա-
գիրն ունի ընդ ամենը 323 թուղթ, որոնք ա-
ռաջ էջահամարներով նշանակուած չեն. նոր
ժամանակներս՝ երեսի Նշմանի ձեռագրատան
ցուցակը կազմելու ժամանակ՝ մէկը մատիտով
էջերը նշանակեր է. բայց առաջին թուղթը՝
որուն մէկ երեսը յիշատակարան մըն է եւ եր-
կորդ երեսը պարսպ է, մտած է նշանակել
1 էջահամարը գրուած է երկրորդ թուղթին
վրայ եւ այսպէս կը շարունակուի. էջ 223
կրկնուած է, ուստի պէտք է հաշուել 223 եւ
223bis. ասկէ զատ էջ 282 փակցուած է, այն-
պէս որ 281^ր թուղթին կը յաջորդէ 283. քստ
այսմ ձեռագիրը՝ թէեւ նշանակուած 322,
բայց ճշիւ կը կրէ 323 թուղթ: Առաջին գրիչը

Նշանակած է սակայն թերթերը՝ ստորին լուսանցքի վրայ ա, ր եւն, իւր մէկ թերթը ունի 12 թուղթ, ուրեմն 24 երես. ամբողջ ձեռագիրը ունի 27 թերթ, որոնք բոլորն ալ ամբողջ են, բացի ժա թերթէն, որուն վեցերորդ թուղթը կարուած է եւ ունի 11 թուղթ, եւ ժգ թերթէն՝ որ ունի միայն ինը թուղթ = 18 էջ։ Բայց որովհետեւ այս մասը գմբջ չի հետարբերեր, ուստի ասոր պահանջներուն վրայ մտնրամասուած թեանց չենք մտնել, Կնիզքէն մէկ թուղթ եւ վերջէն երկու թուղթ, պահպանակներուն հետ միասին ընդ ամենը հինգ թուղթ՝ գրուած են կազմելու ժամանակ, Եսկէ զատ էջ 300 եւ 301, ինչպէս եւ էջ 304 եւ 305 իրար փոխանակած են, այնպէս որ պէտք է կարգալ այս կարգով 299, 301, 300, 302, 303, 305, 304, այս սխալմունքը անկասկած կազմուցին է։ Կարգով 306բ—310բ էջերուն, ասոր վրայ տես Վարի համեմատութիւնները։

Չեւազքի մեծութիւնն է՝ 16·5 սմ. երկայնութիւն 13 սմ. լայնութիւն եւ 6·3 սմ. հաստութիւն. գրութիւնը միասին է, 13 × 9·5 սմ. մեծութեամբ եւ իւրաքանչիւր երկուք 19 տող, մատարայպէս 30—33 տառով, բարդգիր սեւ թանաքով, Նիւթն է բամբակի թուղթ, կազմը կաշեպատ փայտեայ, Հանգամանք լաւ եւ մաքուր պահուած է. ամբողջ ձեւագրին մէջ ոչ մի զարդ կամ պատկեր. վերնագիրները եւ սկզբնատուները միայն պարզ կարմիր թանաքով՝ բոլորգիր գրութեամբ, էջ 6բ եւ 108բ կան մէկ Ե եւ մէկ Մ

բաւական մեծ եւ թիթեւ գարդերով, Բայց ասոր հակառակ գրիչը շատ զգոյշ, շատ հոգատար եւ շատ իմաստն գրիչ է. ստատախալ չկայ, պատահած սխալները մաքուր կերպով ջնջուած, քերտած եւ կամ սրբուած են. եւ ուղիղ կամ լուսանցքի վրայ յատուկ նշանով եւ կամ աւելի յաճախ սուղամէջերը նշանակուած է, Բայց որովհետեւ այս ուղղութիւններն երկու տեսակ գրութիւն կը ներկայացնեն, մէկը հաստ եւ խոշոր՝ որ գրքին սովորական գրութիւնն է եւ միւսը մանր եւ բարակ, ուստի յաջորդ համեմատութեանց մէջ ամեն անգամ որոշեցնւք գրութեան եղանակը. կըր «մանրատա», կըր սուի՝ պէտք է հասնել երկրորդ տեսակի գրութիւնը. իսկ կըր «մանրատա» չկայ կամ չենք որոշած թէ երկրորդական գրէն մին է սրբագրութիւնը՝ այն ժամանակ հասնելու է առաջինը։

Բուն Եզնիկայ մասին մէջ կարմրատաւեր ունինք միայն երեք տեղ. առաջինը էջ 187բ՝ գրքին խորագիրը. «Երանեայն Եզնիկ Վարդապետի», նուեւ «Յորժամ զան՛րեւոյթէն», հաստատին առաջին զխատառ ցն։ Եւ յա խորագիրը երկրորդ բարակ (մանրատա) գրիչը փոփոխեր է. նախ ջնջած է է տառը, յետոյ եռնկրտին ծայրը է մը, շարունակ բառին ծայրը՝ միջակէտին վրայ է մը եւ տակը՝ սուղամէջն ալ «Կոզմազայ»։ Բայն աւելցնելով՝ խորագիրը քարձուցած է «Երանեայն եզնակ վարդապետին Կողբացոյց»։ Բայց այս յաւելումները սեւ թանաքով են.

Երկրորդ. էջ 195բ, տող 17—18, որ կը համապատասխանէ սպագրեալին 21 էջի 25ր^ր տողին, կարմրատառով է «Պատանի Ե. այն է սպագրեալին մէջ : Պատանի ա(րգարեալ)»:

Երրորդ. էջ 294բ, տող 6—7, որ կը համապատասխանէ սպագրեալին 250 էջին 17-րդ. տողին, կարմրատառով է «Պատասխանի. Ե.», այն է սպագրեալին մէջ : Պատանի ա(րգարեալ)»:

Երկնայ մասին մէջ՝ էջ 309բ, վերի լուսանցքը եւ առջին շար սօղեբը մտրով սեւցած են, բայց ոչ անընթեանը ինչեւ ստիճան: Եմբողջ ձեռագրին մէջ գտարիկ կը մնան միայն 1բ, 321բ, եւ 322ա—բ երեսները: Աւերջինս կրնանք իբր պահպանակ հաշուել:

Գրիշն է 1ուսեր, որ 2իթ = 1280 թափն, գրեր է Ներսէս վարդապետի եւ իւր աշակերտ Էսայիի համար. յետոյ (թափ Ներսէսի մահէն վերջը) թովմա վարդապետիւր աշակերտին հետ վերստին համեմատել է ձեռագիրը եւ սխալները մանրատառ նշանակել: Երկրորդ նորոգող մին է տանուտէր Պօղոս՝ Խճի = 1671 թափն. իսկ վերջին ստացողներ են Նախ ... ոս ան եւ յետոյ Յովհաննէս վարդապետ՝ որ նուէր է ստացած Զարարիայէն:

Չեռագրին բովանդակութիւնը հետեւեալն է.

Էջ 1ա՝ քիչ մը արտոսած երեսին վրայ սա յիշատակարանը. «Զ. վերջի նորոգել

տուաւդ նր տառիս բարեմիս եւ նծատեր տանուտերն պատրան որ ես նորոգել նր տառս բարի յիշատակ հօգոյ իւրոյ եւ ծնօղացն. հօրն. փրորուն. եւ մըն օղկկն. եւ կողակցին. շաղապուն եւ որգուն աւետիսին եւ կողակցին խոռոմին. եւ որգուն մանուկին եւ եղբաւրն պօղասին. նազարն. եւ կողակցին. թուրքանդին. եւ բուերցն գալըէկուն եւ դատերացն. եւ նմ՝ արեան մերձաւրացն. կենդանաց եւ հանգուցեղոցն: Եւ մեծ պապուն եղզան եւ կիցի յիշէցէք ի տի գրարէմիս. ննուտէր պօղոս. որ արարչաւ բարուն նորոգեց զնր գիրքս եւ եզ ի դնն (երեք բառ եղծեալ)ն անջինջ յիշատակ (մի բառ եղծեալ) թվ. Թ. Ճ. Ի.

Էջ 1բ՝ գտարիկ է:

Էջ 1^{իս}ա—2բ՝ «ԅաճխապտում (Նախ «յառաջնում» . երկրորդ գրէշ մը յետոյ սրբագրած) իր արարչագործութեց եւ իր նահապետացն եւ իր աշխատիտացն եւ իր կատակարանացն հնոց. նն կպիտուն ստացեալ, ԅաճխապտումն (յստ վերինին) աւուր արար նծ զվերին երկինս եւ զերկիր եւ զնուր... (վերջ 2բ) վնգի սահմանակիցք են երբանցիքն փինիկեցոյ աշխարհին»:

Աւերջի տողի տակ նոյն գրքով՝

Զմեղապարտս յիշեսիք ի բն՝ աղանձ եւ զծնողն իմ.

Էջ 3ա. Եռաբարան թագաւորութեանց վն (կարմրատառ) ի յերկուս գիրս զսա ի յեր-

բանցոց պատմութի՛ն բարժանելոյ. զի ԻՒ. Նշա-
նագրաբ. . . .

Էջ 4ր. Արքայն Եփեսոմ խորն ասորոյ
Մեկնութի՛ն Մամուէրի Ասացեալ. Կիբբ սամուելի
որ պատմեն զեղկանաւ. . . (կբ Տեսեաի ցանկը,
որուն վերջը՝ տարրեր գրով.')

Էջ 6ր. Զպատահալոց այժմ՝ մասնելի
աղաչեմ յիշել յաղաւթս զստացաւոց արքին
զմեծ Տահտարն Ներսէս. Նոյնն իւր գնուսաս ոգիս
եսայի Տեսեալոց եւ աշակերտ նր առնն նոյ Ներս
Չգի: (Ասոր տակ կարմրատառ)

Էջ 6ր. Եւ ի սկիզբն բանից իւրոց Այս-
պէս ասաց: Ա (այս ա-ը սեւ մեծ եւ զարգա-
րուն), որ մի էր յարեմաթեայն սփա (վարդա-
գոյն) Աշփրիմ՝ լեռնէ. այսինքն. . . (վերջը էջ
37ր) որ ոչ մերկաց ըզուսեր իւր ի վերս պա-
րանոցի արբանի:

Ասոր քով՝ Զմեղապարտս յիշեսնիր ի քն.

Եւ տակն իւր խորագիր՝ Աղբբ դու՛մի վն
չաւուղի եւ յովնաթանաւ. Երկր. իմագաւորու-
թեանցն: Եւ արց պղտ ստեալ դաւթի լայր լը-
չաւուղ. . . (վերջը էջ 60ր) արգելաւ. մահն ի
գանանցոց ժողովոցիս անտի. (ասոր քով նոյն
գրով) աւգնէ քն. (տակր իւր խորագիր)

Կատարեցաւ մեկնութի՛ն սամուելի մեկնիչ
իմագաւորութեանն. Կարութի՛ն իմագաւորաց-
ցրէ զամս կենաց. . . (էջ 61ա) եւ ի սկիզբն
մասնեագրութեանն իւր այսպէս ասաց. (կար-
մրատառով)՝ Եւ արքայն Գաւթիմ սեւ. . .

Էջ 93ա. լուսանցքի վտայ բարակ գրով
"Չրդ. իմ գուրիք".

Էջ 108ր. Կատարեցաւ մեկնութի՛ն իմ-
գաւորութեանն Չորհօքն նոյ. (տակն իւր խո-
րագիր կարմրատառ)՝ Մեկնութի՛ն գրութեան իր-
բամնու. (եւ վարդագոյն միայն առաջին Մ սեւ
եւ մեծ զարգարուն)՝ Մասնեագիրն գրութեան
իրբամնու. . . (նոյն էջ տարին լուսանցքի վտայ՝
բարակ գրով.')

Աւայ եւ եզուն է անգէտ գրագրին:
անձամ Տոգի. Ինչ կատնես. գիտեմ բանական
ես. զգիրս սողել ես եւ մեկնակ յինչ ես կցել.
(Իմա իմ է կողմէ դատապարտել առաջին գրիչը՝
որ առանց բաժանումներու՝ տարրեր գրքեր
միայր կը գրէ):

Էջ 145ա այսպէս կը վերջանայ Մնացոր-
դաց մեկնութիւնը՝ "Արգէս զի պղծեցին Տարբ
նոցա զանուն իմ": Ասոր տակ առաջին գրիչն
Չորհօքն եւ ուրբանութի՛ն նոյ կատարեցի
զտասս անձառնչ եւ փցան եւ ապկար գրող
լուսեր. ի վայելումն նր եւ ամենագով: Չքն
ներսեալի. աղաչեմ զգասս լուսերամից յիշել
զբազմակց գրողիս եւ զժամանկորդ գրիս
զՏահտար զՉքն եւ ան յիշողաց ողորմացի. ի
իմոխ Տայոց. չի՛մ գրելու.

Ասոր տակ բարակ գրով՝

Ա՞՞՞ որդոմի ներսես շքո՛ւպետին եւ Ինձ
իմ իմա Չգպիս որ զանարուեստ գիրս յուարտ
ածի. քն ան այն աշխնին ուղմացի. որ նկ. Ինքն
ընդ մեզ տանջի անէն:

էջ 145բ (կարմրատա) Գեղնուձի՛ յետ
 եւ դատաւ զոր արա ին եկրի ր ար. Գանձն եղեւ
 ժողովորդն յետա... (սեւատա եւ սկսեալ
 անձն-էն. վերջը՝ էջ 153բ) զի գուցէ թէ որ-
 պէս փոխանակեցն զնա.

էջ 153բ (կարմրատա) Գեղնուձի՛ յե-
 տաւ եւ դատաւորացն զոր արարեալ է ծայրա-
 քալ ին եղիչէի Տոց վարդապետի. աւգոն բն.
 Կոչեցաւ յետա Կաւեանց ի ա՛ն աւաջորդ...
 (սեւատա սկսեալ ունցաւ-էն. ձեկնութեան
 ընթացքին մէջ 12 կարմրատա խորագրեր՝
 այլեւայլ գլուխներու. վերջն է՛ էջ 187բ) եւ
 խաղ էղեւ Նոցա Նոյնպէս եւ ամենայն ի՛նչ.
 աւրՏնէլ է անձ.

Հոս սկսուած է Նաեւ Կրօնիկը.

էջ 187բ Երանելոյն եղնակ վարդապե-
 տին Կոչեացոյց. Գործամ՝ զաներեւոյթէն...
 (տես բիշ մը վերը քովե կայ զարդի ամենա-
 Տասարակ ուրուպիծ մը):

Եղնկայ ձեռագրին եւ Ղենակի ապագրին
 էջերու համեմատութիւնը Տետեւանըն է.

Չեւ. էջ. Տգ. էջ. ուր.

187բ	— 5
188ա	— 6, 2 զէլ, զի մի.
բ	— 7, 2 գոյանալ եկին.
189ա	— 7, 26 -որիկ խնայի... .
բ	— 8, 26 -խն եւ. ոչ... .
190ա	— 9, 26 արարաւ. դատաս... .
բ	— 10, 25 -սկսեիչք են.
191ա	— 11, 25 զի որ շարթի.
բ	— 12, 25 եւ ընդ մշտնի... .

Չեւ. էջ. Տգ. էջ. ուր.

192ա	— 13, 26 -նացն անձնից.
բ	— 14, 26 որ մարթ կոչի.
193ա	— 15, 26 -եւ. եւ յորձամ.
բ	— 16, 26 աւազնի պարս... .
194ա	— 17, 25 ոչ են երթ 26.
բ	— 18, 25 անպատշաճ.
195ա	— 19, 25 էլ ինչ գե՛մ.
բ	— 20, 25 այլ եւ խոտ.
196ա	— 22, 2 -մ արբ աւազ... .
բ	— 23, 3 -ամարիցին զԼա... .
197ա	— 24, 5 -յանկէ կամայաւ.
բ	— 25, 9 -արին անարեւո. թիւն.
198ա	— 26, 10 -մոյք ոչ ի.
բ	— 27, 10 թէ ոչ մոյքն.
199ա	— 28, 13 եւ շարթի ի.
բ	— 29, 13 -առա շարեացն.
200ա	— 30, 14 երեւեացին.
բ	— 31, 15 զի նախ քան.
201ա	— 32, 18 պեպեւ բնութի.
բ	— 33, 18 ինչ ընդ միմեան.
202ա	— 34, 19 եւ ի Տոցն.
բ	— 35, 19 յիրաւ ի նիկն.
203ա	— 36, 20 շարարաւ.
բ	— 37, 21 -մամ պեպեւ.
204ա	— 38, 24 -ան մատուցանիցէ.
բ	— 40, 1 անմեղեւանութիւն.
205ա	— 41, 1 զանմեղեւանութիւն.
բ	— 42, 2 արգ կարաց.
206ա	— 43, 3 -պար իսկ էր.
բ	— 44, 4 սուտեպանցին.
207ա	— 45, 9 եւ ըստ նման.
բ	— 46, 11 աբաւք թի շտովի.
208ա	— 47, 11 -արթէ էր անուալ.
բ	— 48, 15 պիտի իրաց.
209ա	— 49, 19 -ուարիցին ոչ.
բ	— 50, 24 եւ ոչ վարթիչ.
210ա	— 52, 1 կամայաւ եւ.
բ	— 53, 4 եւ ի թի շտու... .
211ա	— 54, 8 անհաւանարութիւն.

240. հի Թղ. հիւսյ.

211բ — 55. 11 Բեմապայքն.

212ա — 56. 14 Քիչ կրտսի.

բ — 57. 16 Իժեան ընդ ախոյ . . .

213ա — 58. 18 յայտման.

բ — 59. 21 ոչ ընտ թ.

214ա — 60. 24 — ոչ յայտ է.

բ — 61. 26 Բարսա առջեկ.

215ա — 63. 2 կրկնի գ ի մաս.

բ — 64. 4 Տեթման կրկ.

216ա — 65. 5 — ան մաս զանէ.

բ — 66. 8 եթէ է սիրս.

217ա — 67. 10 — արձեւայ կան.

բ — 68. 13 միայ միայ.

218ա — 69. 13 — գիտն զպատմ.

բ — 70. 16 — արցաբ բ է.

219ա — 71. 18 թէ է է. ի.

բ — 72. 20 գե՛՛մ ասու զան թ.

220ա — 73. 24 — անք ի գրաբարն.

բ — 75. 1 մա՛՛ն ի վերայ.

221ա — 76. 4 եթէ է կայեալ.

բ — 77. 6 է է ոչ ճա՛՛.

222ա — 78. 11 — արցու զպոլ.

բ — 79. 13 ասանի մարդոն.

223ա — 80. 14 — կրտսի հարցն.

բ — 81. 16 Եղեղեկ է է.

նկա — 82. 19 զարեւայ թէ է.

բ — 83. 20 հաստա՛՛ք բ.

224ա — 84. 24 գե. գգ է.

բ — 86. 2 — ոչ հանէ բ.

225ա — 87. 2 — անք է է որո՛՛ք բ.

բ — 88. 5 ի բեանք եթէ է.

226ա — 89. 7 — շարիքան եթէ է.

բ — 90. 7 — Բարսանայք ուլ.

227ա — 91. 9 — ան է է ընտ.

բ — 92. 8 է է փան ասա . . .

228ա — 93. 13 — յա է թէ է ոչ բ.

բ — 94. 15 — արտա՛՛ք ի բ.

229ա — 95. 16 — գրանք յայտայ. *

բ — 96. 18 շարիք կամ.

240. հի Թղ. հիւսյ.

230ա — 97. 21 — կայ կամ համբ . . .

բ — 98. 23 է է զպոլն թէ է.

231ա — 100. 1 — կրկն է է ոչ բ.

բ — 101. 4 է է կան մանկչ.

232ա — 102. 7 զայ որ կարկեկ.

բ — 103. 9 է է ոչ աս աս.

233ա — 104. 11 — անք բ Բարսանայք.

բ — 105. 12 կե՛՛նայանի կայ.

234ա — 106. 14 Եղեղեկ է է.

բ — 107. 16 Սասուն ծայ հրամանէ.

235ա — 108. 18 — է հարք.

բ — 109. 21 յայց միայն.

236ա — 111. 1 որչէք մաս.

բ — 113. 13 է է յետ հարց.

237ա — 114. 22 — աս որ է է անալ . . .

բ — 115. 25 այսպիսի անհաստ.

238ա — 117. 3 Եղեղեկ անհարք.

բ — 118. 6 թէ է Բարսանայք թ.

239ա — 119. 11 հարց ան.

բ — 120. 15 զարց բ է մի. ան.

240ա — 121. 19 — արտայ կարգար.

բ — 122. 22 — արտ շու աս որոցն.

241ա — 123. 25 հաստայք թէ է է.

բ — 125. 2 շար արտա՛՛ք.

242ա — 126. 6 — անք է է միայ.

բ — 127. 11 — ոչ որոց.

243ա — 129. 15 բարի է բ.

բ — 129. 21 զան զնա է է.

244ա — 130. 25 յե՛՛նէ է է.

բ — 132. 5 յերկու անայ.

245ա — 133. 8 է է ոչ բար շի.

բ — 134. 11 է է կարգ.

246ա — 135. 14 — գարե. արգե. բ.

բ — 136. 16 առա է է յա. թ.

247ա — 137. 19 — ոչ արտա՛՛ք.

բ — 138. 22 համէք է է.

248ա — 139. 26 ոչ հարցա՛՛ք ոչ.

բ — 141. 2 Եղեղեկ ար.

249ա — 142. 4 — աս որան որոգն.

260-47 հոգեւոր.

- 249ր — 143. 6 հանք յարտ թեւան.
 250ա — 144. 11 ոչ գլխակ.
 բ — 145. 14 բարի եւ զիզեցիկ.
 251ա — 146. 16 նեղ փախաւանք.
 բ — 147. 20 զի է ի նոցանէ.
 252ա — 148. 24 եւ զմեկին.
 բ — 150. 3 նախ փշեաց.
 253ա — 151. 7 սթեանս զի.
 բ — 152. 12 ի խաւսրն.
 254ա — 153. 16 եւ ու սոք բան.
 բ — 154. 20 կենդանեաց.
 255ա — 155. 23 -տեղաւանան.
 բ — 157. 1 սրբ հասարակաց.
 256ա — 158. 4 -բոկանէ կազմուչ.
 բ — 159. 8 եւ եմ հարկուսր.
 257ա — 160. 13 սարսնաւանակաց.
 բ — 161. 17 -եցուս փաւասր.
 258ա — 162. 23 -տի ի կատարանին.
 բ — 164. 3 զլրեւոց է.
 259ա — 165. 7 եւ զի ոչ անու.
 բ — 166. 13 -ոյ անուան.
 260ա — 167. 19 եւ ոչ ըստուսան.
 բ — 168. 24 -ոյք բացմար.
 261ա — 170. 3 սյուղեակաց.
 բ — 171. 7 յաւ հանեցի.
 262ա — 172. 12 եր զի սոխուս կր.
 բ — 173. 20 -տրեցն էւ.
 263ա — 174. 26 յանարանցին.
 բ — 176. 3 նշանակ.
 264ա — 177. 6 նախան սոցեց...
 բ — 178. 10 յարգարկուչ.
 265ա — 179. 13 նա զան ըստուսանք.
 բ — 180. 19 եւ նա ստաներ.
 266ա — 181. 25 -եց կրքեւ.
 բ — 183. 5 սաբ կիւսուչ.
 267ա — 184. 13 -անցուս էւ.
 բ — 185. 19 սասց Մովսէս.
 268ա — 186. 24 -արգել ու սոքի.
 բ — 188. 4 անցարթ.

260-47 հոգեւոր.

- 269ա — 189. 10 սարսնանցին.
 բ — 190. 15 եւ յամեանցին.
 270ա — 191. 19 սանն ի սթեցի.
 բ — 192. 24 -տի ծանրաւ թեւան.
 271ա — 194. 3 -անի էւ.
 բ — 195. 8 սրճեցիք.
 272ա — 196. 11 սարսնի կոչի.
 բ — 197. 16 սթեց յան.
 273ա — 199. 9 եւ սոքեանցին.
 բ — 200. 20 զի յարե կուսեւ.
 274ա — 201. 26 -ուս սոքարթ.
 բ — 203. 6 -ու թեւան.
 275ա — 204. 11 -էլ էւ ի.
 բ — 205. 16 կրքեւ թեւ.
 276ա — 206. 20 -արգեակ հասաներ.
 բ — 207. 24 -արու թեւան կր.
 277ա — 209. 7 անեանցին.
 բ — 210. 11 -ին յանցուչ.
 278ա — 211. 16 -անց ոչ.
 բ — 212. 20 զնէ զնեւան.
 279ա — 213. 25 յայտ է զի.
 բ — 215. 4 ծաղկոց սրոց.
 280ա — 216. 9 -ուս յանեւան.
 բ — 217. 17 յաւնի յարսնանցին.
 281ա — 218. 22 -ուս ինաստանցին.
 բ — 219. 26 յաւասարու թեւան.
 282 փախաւանք.
 283ա — 221. 4 -ուս անեանցին.
 բ — 222. 8 զխորտ ժարանցին.
 284ա — 223. 12 մեւ անեցին.
 բ — 224. 15 թեւ սրպեւ.
 285ա — 225. 21 սթեց բանանցաց.
 բ — 227. 1 -ուս ստանանք.
 286ա — 228. 7 նեղուս սոքանի.
 բ — 229. 12 -արգեակ յարանեւ...
 287ա — 230. 20 -ե թեւ յամեանցին.
 բ — 232. 1 -ուս յարճեի.
 288ա — 233. 5 -ուս եւ զհոսր.
 բ — 234. 8 հարցուց թեւան.

280. էջ. 89. էջ. սոյ.

- 280ա — 235. 11 թնշ, որ է.
 բ — 236. 16 արքայաբար, թի ք. ձն.
 280ա — 247. 21 ի բարեբարութիւն.
 բ — 239. 1 արշարհա.
 281ա — 240. 10 աստուծոյն ցոյնացոյ.
 բ — 241. 17 զնա յաշոց.
 282ա — 244. 8 աստուծոյ ի անա.
 բ — 245. 13 անն մի կնիւ.
 283ա — 246. 18 արցուն զնա.
 բ — 247. 23 արցուն զմտնակ.
 284ա — 249. 3 աս, արգ.
 բ — 250. 8 թիւց զայլ.
 285ա — 251. 12 ար, զեթ.
 բ — 252. 19 զարմեան է.
 286ա — 253. 23 արքուն թիւ.
 բ — 255. 4 արատաւաւ.
 287ա — 256. 8 աստարակ արարին.
 բ — 257. 13 զմեկու ար է.
 288ա — 258. 19 արհն, զնա.
 բ — 259. 23 արլ նախ.
 289ա — 261. 1 արցոյ ար է.
 բ — 262. 7 թիւ կրքու.
 300ա — 265. 22 ար յայն յանգիման.
 բ — 267. 1 ար զասն.
 301ա — 263. 11 արցոյ ընկեալացն.
 բ — 264. 17 արհնայանքն.
 302ա — 268. 6 կերպարանու կեր.
 բ — 269. 10 յասաւլ զան.
 303ա — 270. 15 ար յիւրան.
 բ — 271. 19 աս էւ անգիկացոյ.
 304ա — 275. 6 արանու զն.
 բ — 276. 11 թիւ ար հայի.
 305ա — 272. 23 թիւ արարից.
 բ — 274. 2 արման արար.
 306ա — 277. 15 ար զայոց կրկուց.
 բ — 278. 18 էւ ար ի գործ... (Բն.
 թ — 279. 13 զար ուսոյցն, արի
 թ — 281. 2 արցո էւ նորա,
 Բն — 281. 9 արիքը նն հար).

280. էջ. 89. էջ. սոյ.

- 307ա — 281. 9 ար է թիւ մեկն.
 բ — 282. 13 թիւ արեւ էւ զայ.
 308ա — 283. 17 արարել են ասեւ.
 բ — 284. 22 ասարեան թիւ.
 309ա — 285. 25 կնիւ զանիւ.
 բ — 287. 5 ար ասիւ է.
 310ա — 288. 7 ասար զերշարկոց...
 Բն — 289. 5 ար մի կնիւ.
 արի թ — 279. 13 Բնաւ
 արիւնք ար աստու անա, Բն —
 279. 19 զան կերպարաց էւ թի
 բ — 279. 20 զնա մն էւ թ... (Բն.
 թ — 280. 20 էր էւ ար զան.
 արի թ — 280. 5 Երց հաւա.
 ասարեւոյ... Բն — 289. 9
 էւ արցո թիւ ար: թ — 280.
 20 զանգի արատաւ... Բն —
 281. 2 անգի է թիւ հարաւ — զ
 զնա ար թիւ — արի թիւ.)
 311ա — 289. 9 արան զմեկն.
 բ — 290. 15 անան էւ անան...
 312ա — 291. 20 էւ մահանցոյ իւ.
 բ — 293. 1 էւ աստուէ.
 313ա — 294. 4 ար մար զարաւ է.
 բ — 295. 7 ար թիւ կր.
 314ա — 296. 10 զարատաւ ար թիւ.
 բ — 297. 13 ինիւսոյ յայլոց.

Եղբիկը կը վերջանայ 314-ը եղևն ասղն
 հեա: Գաղտը կը 315-ա միւսնոյն գրէն. Ո՛վ
 կրամը աղաննեաց ըմբեղողը քարմն աստի յի-
 շեղիք զկազմոց զզոյ:

Ետք ասի կը սկիւ "Ի զատաւարաց մեկ-
 նու թիւնէ" վերնագրով նոր հաստաւ մը "Եւ
 յիւ նորա յարեաւ ասմկար արիւ անաթեա",
 վերջը էջ 320-ը "կատարեան նուազունքն ար

Մնացին ի հետս նոցա. եւ քի՛ փափք յաշխուննս: Զսպաւ աշխատոց յիշեալ ի նոր ազաւանս, Եմբողջ այս հասաւանն ալ նոյն առաջին գրչէն է. թէ եւ վերջին երեսներուն մէջ տառերը սկսած են հեռոյհեռէ փոքրանալ՝ տեղի սղու- թեան պատճառաւ:

Էջ 321ա կոչ երկու յիշատակագրու- թիւն. զժբախտարար առաջինին ծայրէն թուղ- թը ուղղանկիւն եռանկիւնի ձեւով քերտած ըլլալով՝ շատ տողերու վերջը պակաս է. այսպէս՝ Ի հուսկ եւ ի վերջի... տեսանեմ զո՞ բա- րութի՛ն եւ զբար... անդի հեղինակս եւ ի ժա- ոանցաւորս եկի՞... ետլ եւ ծոփացեալ մեղաց մերոց՝ Ե՛ս տառասե... ու՛ սիրոջ քանի որ սպա- սուոր. Ճանապարհ որ... ոյ ձոր. հանդիպեցոյ ըստ նախասեռութիւն նոյն. առ... Տգնաւորի միջ օրոյ անուն յակնոր յորջոջն իւր որ եւ ի ք... ի ծերպոյ վիճացն քողեալ մ՛րջ որ եւ առճա- ցեալ հոգով, հան... մասն քի՛ յինքն բերե- լով. ըստ մ՛րգէին թէ զն քո մեռանկից ակաբ՛ճ... եւ ի հարկաւորացն՝ նոյն եւ ի վաերականացն. նահանջեալ էր զինքն... արի կամօք եւ նծա- գութ սիրով որ ուներ առ նծ ընկալաւ զմեզ. եւ... զե ոչ զողով մեր նիւթ փոզնտութն որ են գիրք զմասեանս զայս յաճախնդատն (քե- րուածներով. նախ յառաջնում ?) թագաւորու- թենց մեզ նորհեաց. յիշատակ բարի՛ խրն եւ ծնացոյ իւրոց՝ եւ մեր ընկալեալ իրրեւ զաւրճու- թի՛ն եւ ընչ. պատարագ եւ ներ նոյն. որ հան- դիպիք այսմ տառի՛ յիշանից զստաջին երախ-

տաւորք սորոյ եւ զվերջն երախտաւորք սորոյ՝ առաջն զենման, անմահ գառինն նոյ զգութ եւ զողորմութի՛ն հայեցլով յնոյ նոյ եւ մեզ. եւ զի- շեցորդ յիշէ՛ անմտացն նծ յարբայութի՛ ամեն:

Երկրորդ յիշատակագրութիւնն է՝ Ես զարբրիս քննցի զգրչոք ի հալալ եւ յարգար վատակաց իմոց: Եւ ետու յովհաննէս վարդապետին յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց ֆերստին եւ թա... խախունին. արդ ով որ հանդիպիք այս նր տառիս յիշեցէք ի քն զիս եւ զծնողն իմ՝ միշտ եւ համապալ եւ ինքն քն նծ զձեզ յիշէ յիւր արբայութիւն ամեն եղցի եղցի. ընդ նմին եւ զես զանդետանս որ զսպաւ գիրս գրեցի յիշեցէք:

Մնացեալ էջերը բոլորովն պարագ են: Կը մնայ մեզ յիշել թէ բոլորովն նոր գրիչ մը սկսեալ էջ 226ր մինչեւ 265ր՝ ըս- յանացքի վրայ տեղ զրած է արարական թուանշաններ, որոնք կը ցուցնեն երբեկայ Զմիւռ- նիայի ապագրութեան համապատասխան էջերը:

Ստորեւ կը նշանակնր թէ ձեռագրի որ էջին որ առջին գէտ՝ ինչ թուանշան զրուած է եւ թէ այդ առջը վճենտի ապագրին որ էջին որ առջին կը համապատասխանէ:

226r
227a
228a
229a
229b

22a.	2	բաց եւ	29 = 90.
226r.	2	նն որպէս պարբ.	8[0] = 90. 2
	14	եղոյ ուլ զիտեպ	81 = 92.
227a.	17	տուցեալ ի բերին	83 = 94. 14
228a.	19	տուցեալ ի բերին	84 = 95. 7
229a.	2	տուցեալ ի բերին	86 = 96. 0
229b.	2	տուցեալ ի բերին	

242բ, 18	չեր եւ ոչ թագաւ . . .	113 = 128, 13
243ա, 18	-ու զանն որդոյն	114 = 129, 17
243բ, 4	-հմնի եւ զնոսա	115 = 129, 26
244ա, 1	իմնն եւ աստուած	116 = 130, 25
250ա, 7	-կ զխարաման	128 = 144, 20
254ա, 18	մի զեղեցիկ	138 = 154, 9
254բ, 9	-եան որոյ	138 = 155, 6
256բ, 1	արք Տասարակաց	141 = 157, 1
259ա, 13	եւ . . .յոյս է թէ է	149 = 165, 26
264ա, 6	իմչ իմչ բարի	160 = 177, 13
265բ, 3	ու երէկ լուսնագն	164 = 180, 23

զ. և.

F.

ՀԵՆԳԵՄԵՆԶ ՀԵՄԵՄԵՆՆԻԹԵՆԸ ԶԵԹԵԳԻՐԻՆ
ԸՆԳ ՏՊԵԳԻՐԻՆ

Եզնկայ ձեռագիրը սպազրին Տեո Տա-
մնասեալու ժամանակ գործածած ենք զԵՆԵՍԻԿԻ
ՌՄՀԷ թուականի սպազրու թիւներ. այս թուա-
կանով Եզնկայ քանի մը սպազրութիւններ
էլած են զԵՆԵՍԻԿԻ Միաբանութեան սպարանէն՝
տարբեր տարրեր տարիներ, որոնց խաբարանչիւրը
բոլորովն տարրեր սպազրութիւն է, բայց
որովհետեւ Տրտտարակիւնները աշխատած են
այդ զանազան սպազրութիւնները բոլորովն
նոյն ձևով դուրս հանել, ուստի անկարելի
էր մեզ որեւիցէ նշանով որոշել թէ ո՞ր սպա-
զրութիւնն է մեր ունեցածն ու գործածածը -
ուստի կը բուականանալք միայն ՌՄՀԷ
թուականը որոշելով:

Եւզորդ գլխուն մեջ ձեռագիրն եւ
Ռշեալ սպազրին ունեցած տարրերութիւնները
ամենայն բնականորթ կամք եւ ամենայն
խզճատութեամբ նշանակած ենք, առանց բան
մը զանց ընելու: Համեմատութեան ժամանակ
տակայն ներկայացան խումբ մը պնդիտի
տարրերութիւններ, որ ամէն անգամ առանձին
առանձին նշանակել աւելորդ ծանրաբեւոտութիւն

Միեւնոյն գրիւր դարձեալ մի քանի էջերու
ստարին լուսանցքներու վրայ նշանակած է մի
քանի նոյնպիսի թուանշաններ եւ տեղեկութիւն-
ներ՝ հետեւեալ ձևով.

Իջ 241բ	զբուած է 44 թու.ցիւ է.
" 257ա	" մեջ վերջն ձէ թու.ցիւ է.
" 279ա	" 35.
" 285ա	" 30.
" 291ա	" 24.

Ասանցմէ առաջինն նպատակը յայտնելու է.
միւսները կը նշանակեն բուն Եզնկայ միեւեւ
վերջը մնացած թուղթերուն թիւը:

Համարելով, բառականացածք միայն այստեղ ընդհանրապես յիշելով:

1. Չեռագրին մէջ գրքերու եւ գլուխներու կամ հաստատներու բաժանում չկայ. այս բանը պարզապէս հրատարակչներու կողմէն է աւելցուած, ինչպէս կը յիշուի տպագրին ակիզը գրուած համառօտ «գեղարցում»-ին մէջ. «Եւ զանցդաւօր զմիահետ գրչագրին արարօք ի գիրս եւ ի գլուխս»:

2. Չեռագրին մէջ առհասարակ է եւ է տառերուն տարբերութիւնը պարզ չէ. ուստի շատ տեղ է-ով կարծուածը կրնայ է-ով ալ գրուած համարուիլ եւ ընդհակառակը. այս միտութիւնը ամեն անգամ նշանակել աւելորդ համարեցներ:

3. Չեռագրական տարբերութեանց մէջ ի նկատի չենք առած «Եւ» շարժապին գրութեան եղանակը, թէ արդեօք միատառ «Ե» ձեւով է գրուած, թէ երկատառ է-:

4. Յաճախ կամ գրեթէ միշտ բառերն անանջատ գրուած են ձեռագրին մէջ, այս կէտն եւս նշանակել ամեն անգամ՝ աւելորդ կարծեցներ:

5. Ղեկագրութիւնը, ինչպէս յայտնի է, ձեռագրաց մէջ որչ կանոնի մը կամ գրութեան մը տակ չի մտներ առհասարակ. այսպէս է եւ մեր ձեռագրին մէջ. ուստի այս եւս նշանակել զանց բո՛ւնք:

6. Չեռագրին մէջ, յատուի յայտուումներ շատ կան. ինչպ. Հոբել, փոխանակ բսելու = հայել =

կամ Հոբել, փոխանակ գրելու = հայելոյ. այս պակասները նշանակած չենք:

7. Չենք նշանակած նոյնպէս աւելորդ անգիր քերտու կիրտութիւնը, այսպէս ՎՊՊՊՊՊՊՊՊՊ, փոխանակ «չմշանելեաւոր»:

8. Չենք նշանակած պատիւները, որ բէշ անգամ գործածուած են ձեռագրին մէջ:

9. Չեռագրին մէջ է ձայնին տեղ առհասարակ — է գրուած. այս տարբերութիւնը նշանակած չենք. բայց որ որ է պատահի փոխանակ — գրութեան, նշանակած ենք:

10. Տեղ տեղ մէկ մէկ տառեր քերտուած կամ ջնջուած են. իսկ քերտուածները կամ փոխանակուած են նորերով (սրբագրուած) եւ կամ այնպէս պակաս թողուած են. առաջին պարագային նշանակած ենք ուղղուած ձեւը, փակագծի մէջ յայտնելով թէ քերտուած կամ օրբագրուած է բառը. իսկ երկրորդ պարագային համառօտութեան համար քերտուած եւ բաց թողուած տառերու տեղ գրած ենք ≡ նշանը:

11. Չեռագրին մէջ՝ ութիւն, վերջացող բառերուն եւ ասոնց այլեւայլ հարմարեան համառօտագրութիւնները պարզ չեն. ինչպէս յայտնի է. ութիշ տեղ սովորական դարձած համառօտագրութիւններն են ութի, ութեն = ութիւն, ութեան, բայց ութին, ութեն = ութիւն, ութեան. կամ նաեւ պարզապէս ութ են: Բայց մեր ձեռագրին մէջ՝ թիւն, համառօտուած է թէ թիւ, թէ թիւ եւ թէ թիւ ձեւերով. այնպէս որ կասկածելի է միշտ թէ

Բն կամ Բն գրուած բառը արդեօք թիւն պէտք է կարգաւ թէ թիւնն: Այս պատճառով աշխատեցանք ամեն կասկածելի կէս նշանակել. մեծութի, մեծութիւնն, մեծութիւնն. ձեւերը օւրիշ բան չեն կրնար կարգացուիլ, բայց թէ մեծութիւն, մեծութիւնն, աստի այս ձեւերը նշանակել աւելորդ էր. նշնպէս կարաւտութիւնս, բնութիւնքն պիտի կարգացուին միմիայն կարատութիւնս, բնութիւնքն, աստի ասոնք եւս շնշանակեցինք. բայց երբ սպագիրը (էջ 21), սող 2) ունէր ամուսնութիւն, մինչդեռ ձեւագիրը կը գրէր ամուսնութիւն, նշանակեցինք, որովհետեւ այս վերջի բառը կրնար նաև ամուսնութիւնն կարգացուիլ:

12. Չեւագրական սարբերութեանց մէջ ընթերցողը երբեմն պիտի գտնէ ձեւեր, որոնք սպագրին հետ բոլորովին նոյն են. այս պարագային սխալմունք մը ենթագրելու չէ. որովհետեւ յիշեալ ձեւը դիտմամբ է գրուած՝ շնշտելու համար թէ կրք ձեւագրին մէջ ալ այդ ձեւն ունի բառը. այս կը պատահի այն ժամանակ, երբ նշանակուած բառը որ եւ ինչ պատճառով կրնայ կասկածանքի ենթարկուիլ, կամ եթէ բառին հետ համամասնելի ձեւ մը կը գտնուի նոյն էջին վրայ:

4.

ՉԵՎԱԳՐԱԿԱՆ ՏՐՔԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

էլ	սոյ	
5	1-5	Երանեղոյն եզնկս վարդապետի (այսպէս կարմրագրով յետոյ սրբագրուած անկի մանք եւ սև տառերով այսպէս. Երանեղոյն եզնկ վարդապետին կարգաց. սյ):
	4-6	Շիք գիրք առաջին էջն այնպէս չեն անուանը. գտնուեալն էր նախապէս գրուած գտնուեալն էր.
	7	Սխալ էր.
	10	Սխալ էր.
6	3	Գրատ. բն.
	7	Ստորինին.
	8	Ընծայումն. գծուած վանկը մանք տառով լրացանցի մէջ.
	10	Էս. թ. թն.
	25	Թնշ. (նրկորդ շն շնման նշանով).
7	5	Շիք ամենայն.
	8	Ս. հայ. է.
	10	Երև. երայ.
	14	Շիք ժամանեցալ գտնել.
	1	Շիք սեպտեմբերական.
	5	Ընդհան.
	11-12	Սոս. յամենայնի.
	22	Նախապէս անխախտ սոս. յետոյ ս քերուած — անխախտ սո.
	24	Սր.
9	1	Բզմեւ նքն.
	6	Սպրբ. բն. է է (է շնման նշանով).
	6	Սր գտնուեցին (սր քաղ տուգանելով նոյն գրքին).
	8	Շիք այս թքն.

ԷԷ սոչ

- 9 15 գեղեցկութեան (տաղամիջում նոյն գրչից ն —
գեղեցկութեանն).
10—20 Ի բարպարաբէ:
22 Հերև. անպայ.
23 բարբ
24 Հի. զն.
10 1 Ի բարբար (ար-ց լուսանցքում).
8 ընդերին.
12, 15 Խառն. անծ.
11 6 Խառն. անոյք.
14 Գոգոխմաւք (ց տողամիջում, նոյն գրչից)
15 եմէ և (և տողամիջում, նոյն գրչից).
12 14 շից եւ.
15 Խանարհարու նաւք.
20 Գլահեն (երկրորդ ն տողամիջում).
24 Բշմամիջեմուարք (և քերուամ — շմանիջե-
մուարք).
26 անու. ջիւն, նոյն գրչից ուղղուամ անու. ջուն.
13 25 ԳՏոյ. օց.
26 անընաց.
14 1 բարեւաւք (տողամիջում մանրաստա ուղ-
ղուամ իւր — բարեւոյ).
26 զի մերթ.
15 7 պարտաւնիցն.
10 զիս գ՝ու (տողամիջում եւ. Ի — զիս եւ զ—
մեկնոյն տիւ).
16 անպարմաւ.
19 ար. բնակ.
16 5 զանու. ջու թիւն.
6 Ժանգարհուտութիւն.
12 եւ անպարտեմ (և տողամիջում).
21 նախանիւր (տողամիջում ք — նքճանիւր).
22 զամեկնեան.
24 անարգանացն.
17 8 Գլինգանու թիւն.
11 զխառնին (տողամիջում ք — գիւրջանին).
14, 22 երկուարաց.
16 շից եւ.
17 զար. բու թիւ (տողամիջում ն — զար. բու թիւ).

ԷԷ սոչ

- 17 25 սոյնմարն.
18 3 լուսանցքում նոյն գրչից իւր-
10—11 Ի Տանգէպ (և տողամիջում).
14 բնաւ. սլանան (տողամիջում մանր տառով =
— բնաւ. սլանան).
18 ընդ Հի. ու. տի.
18 չէ իւշ (Իւշ լուսանցքում).
22 անդիւ. նա.
26 Հարցու. անծ բարդ քերուամքում, 5 տողա-
միջում առաջին գրչից).
19 22 ցցաւու. մեծ.
24 ընդերին.
26 որու. մե.
20 2 անու. մու թիւ.
4 որոց.
9—10 պիտանքնաւ — պիտայ և զբնաւ. շից մեզ.
10 թիւ. ել.
14 զար. բու թիւ.
17—18 արարիչ ասեւ (ասեւ լուսանցքում).
21 1 անընդամի.
4 Հի. զն.
4 ան. աներ (առաջին գրչից և քերուամ, տո-
ղամիջում ն — անու. ն եր).
6 աննարեւան.
11 ար. ցանքով.
13 արեւասպիտաւ թիւն.
15 Գորիւն (ա ընչխան նշանով — գորիւն).
22 1 Կարցու. ցանե.
6 Հի. զն ան. աներ.
10 արաւ. ան.
13 ընդգիտակացն, լուսանցքում օց. — ընդ-
գիտակացն.
18 մնացի. բու թիւ.
23 Իրու. անք.
23 1 լուսանցքում որ. աննացքում վերելից ն
— ուր.
4 Ի անգլ. (Ի տող (լուս)).
5 Ի Հի. զն.
8 Ի Հի. զն.

Է՛ջ ար.

23 10, 16 Հիւ զն. նոյնպէս եւ անդ 24.
14 զարքր.

26 զերկոսին (տողամիջում ա՛յ — զերկոսին).

24 1 Հիւ զն.
2 անարգ (զ քնրումս — անարգ).
6 Հիք ու բեռն.
7 յանարգս.
9 զՀիւ զն.
11 Ի Հիւ զն.
17 Հիւ զն.
20 անարքաութեանն.
21-22 Հիւ զն յանձ եր.
23-24 զարտէլ.

25 1 ար.
2-3, 13 Ի անգող.
4 զՀիւ զեպն.
11 սողննական (տողամիջումս — սողննական).
18 զՀիւ զն.
19 Հիւ զ.

26 4 Հիք մոյն.
8 յաշնէ.
15 ու եւ զարկնք կոչն.
18-19 արեւանն ար Ի բնութեանն է.
19 արեւանն.
22 զարեւանգրասութենն.
24 անննաւ արք.
25 արեւանն.
26 ար.

27 2 Հիւ անն.
4, 6 զարեւանն.
4 արեւանն.
8 յաշնէ.
8 եւ եթէ (տողամիջումս փոքրատաւ է — եւ եթէ է).
14 նիւ թէ.
14 ընդրեաց.
16 Ի միւսն.
17 միտխաանն.
20 ար.

Է՛ջ ար.

27 25 Հիւ զն.
28 1 անկերպարան.
3 լինն (յուսանցքում էր — լիննին).
4 արանութն.
5 ճու թն.
9 Ի արարարութեան (Ի տողամիջումս).
12 անցի.
12 զանս անս.
24 զանս անս թք Եստին.
29 6 անս անէլ.
7 Հիք եւ շար.
8 յամատաւութե կացնն (տողամիջումս մանրատաւս ց — կացնն).
10 Է Հիւ զն.
30 7 արդեւար.
12 Հիք ու բեռն.
13 Հիք զն.
31 1 շարեպն.
3 արարս անս.
4 նոյնպիսիս յարանանութն.
6 եթէ.
8 զՀիւ զն.
9-10 զանգրեպն եւ զզգալն.
10 շարեպն.
22 Հիւ զեպն.
25 նոյնպիսիս.
26 սկարս թն.
32 6 զքանակատէս (յուսանցքումս նոյն զԵ՛ջ լարինս — զարինս բաւարարէրս).
12 Հիւ զոյն.
12-13 բնութեն իցէ եթէ (է տողամիջումս — եթէ է).
14 զարեւանք.
15 ասանն.
16 Հիւ զն.
17 Ի յարգանց.
19 Ի յարանանց հաստեակ.
29 Հիւ զեպն.
21 չէ մարթիլար զարանոյցն.
24 յարգանոյցն.

38	2	Հերոն (տիկուսն ևւ սոս 4, 5, 6, 9, 12, 15, 20).
	6	յուզւանոյ.
	6	յուզւանոյքն.
	8	զանձուարութն.
	9	մինչև.
	17	յարու՛ չէր նարար (քերուածնորոյ).
	13	ի՛նէ (տողամիջում է — էինէ).
14—15		պարզականքն ևւ անարարքն.
	21	սա աւտիկ.
	26	ընքան.
34	1	ընդերին ևւ անդի.
	5	ընքան.
	8	չհերցեպն.
	13	անդի ևւ հրչն.
	15	քնու ինն.
	18	ևւ էինէ.
	19	ևւ յոգիս.
	21	մարի (ի՛ քերուած ևւ ուղղուած տողամիջում ք — մարք).
	24	սղանու ինն կամ ընու ինն.
35	9	բա՛ւ անգակ.
	18	յու՛ւ.
	21	յուսարգան (տողամիջում ալ — յուսարգանքն).
	25	յուսանու ինն.
36	7	չուլուց.
	10	պո՛հանիցէ.
	11	ընդ.
	12	պո՛հանիչ.
	22	անիրու ու ինն.
37	1	պոսանկու ինն ևւ ընու ինն.
	6	սիրելու.
	8	ամուսնութիւն.
	10	չիք ինէ պէտ.
	13	արգոց.
	14	սոյն.
38	5	սուսցւանս.
	7	երկուցորոց.
	14	չարս ինն.

38	15	երկու զուն.	
	17	յանպարտութե. յարբնութե անդի.	
39	2	սիրելոյն.	
	9	ևւ մարք.	
	11	չիք զի.	
40	1	անմեղիքանու ինն ևւ պատու ինն.	
	4	մասանիչ.	
	12	անգոյն.	
41	1	անմեղիքանու ինն.	
	6	կասել (տողամիջում ա — կասուել).	
	25	պատուել.	
42	16	յանուալ (յ կիսեղմ) հրամանայն.	
	25	իշխանու ինն (քերուածով).	
43	4	սղանկոյն.	
	5, 13	իշխանու ինն երկուցորոց.	
	11	ընարու ինն.	
	25	անդի ընէք սկիբքն.	
44	1	անարարիչ.	
	4	գիտեցիպետու.	
	8	չիք կարէ ոք.	
	9	քնու ինն.	
	12	վարդպետու ինն.	
44—15		ի մանկու իննէ.	
	18	քնու ինն (տողամիջում ա — քնու իննամբ).	
	23	հաշուել.	
	24	ար գմարգն (ար տողամիջում).	
45	2	կամփոքիս.	
	5	նչդիս.	
	8	պատուել.	
	11	էինէ (և տողի վերայ).	
	15	չարհել.	
	25	չիք միմէ.	
	46	2	մուսուի.
	46	7	պատուելանել.
	17	ի՛նն ընամոյն նարս պատու էր.	
	18	չհոկետու (ու ընձման նշանով ևւ քերուած).	
	26	պատու էրս.	
47	4	ի պատու իրելու. [Պատուկար].	
	5	Պատուկարս (վերջի սն անգունացքս —	

ե՛լ	ուր	
47	7	Նախանձել .
	7	բառ (ս ուղղած ն — ընտ — ընդ) .
	8	չգիտեմք (ս ընձման նշանով) .
	10	ուսու .
	12	պատու հրանէն .
	13	մարդուն .
	15	ի մահաբեր (ի սողամիջում) .
	15	շիր զոյն յառաջորդեաց մարդոյն .
48	3	Պատու ինչ (ինչ լուսանցքում առաջին գրեց) .
	8	պատու հրանուցանքս թեւանք .
	9	եթէ (ե սողամիջում) պատու հրանք .
	14	շիր էր .
	17	բշի (ս սողի վրայ — բոշի) .
	21	զգասու էրս .
	22	թ շումս օր (շմնու յաւորդք) .
	26	ի թ շումսն սր ի .
49	1	պատու հրանէ բշի (ս սողամիջում — բոշի) .
	3	թ շումս .
	5	ի պատու հրանէն .
	7	շիր սրպես .
	10	թէ .
	15	կամ սրպես թէ .
	20	սրպես թէ (թէ սողամիջում) .
23—24		անապոսն (այսպէս) .
	26	սկիւրն .
50	5	պատու եաց .
	6	զննեց զպատու հրանն .
	17	շիր է .
	21	շիր նա .
51	18	իջեանու թն .
	26	հասանէ ընդեանէ (շիր ե) .
52	10	արտըն (ս սողամիջում) .
	22	զատանա (ս սողամիջում — զատանայ) .
	26	սիրբեցոց եւ յատրոց (Սրկորդ ե-ք բնրուած եւ սողամիջում նորից գրուած) .
53	2	զատու թն .
	5	իւրայն .
104	14	զպատուսարք . 13, 18, 20 պպատուսարք
17		իջեանու թն .

ե՛լ	ուր		
53	21	պպատուսարք .	
	24	սիրբէ .	
54	3	սէ անապոս էր .	
	4	շիր բառ նեց .	
	7	անպի .	
	11	թէ շիրբէր .	
	13	պպա թէ սէ .	
	17	անսիրու թն .	
	18	սիրբու թն .	
	25	յանցանէ լոց (սողամիջում ուք — յանցուցանելոց) .	
	55	9	անբարասացեալ .
	25	անբարս թն .	
56	2	շիր ե .	
	6	անզամ գի անզամ գի .	
	7	ուս յապա .	
	9	պպանալ էր .	
	19	օր .	
	23	ու զնախանու թք .	
57	14	պպաիչ (սողամիջում փոքրատառ — պպաիչալ) .	
	15	հասանիցէ .	
	17	բերցեն (սողամիջում առաջին գրեց ի — բերցեն) .	
	19	սէ անիցէ .	
	20	սէ ցանկանայցէ կորմանի .	
	21	անպի .	
	22	թ շումանի եւ սամիի .	
	24	կրէ .	
58	4	զպատու հրանն .	
	6	բանասրկին մարց շնի .	
	9	պատիտ .	
	10	ընդ կրնն .	
	18	սյնպիտացն .	
	22	կանիիցեն .	
	23	արիչ (սողամիջում վանք — արիչալ) .	
	26	ի պարտու թն .	
59	3	փոյն լուսանցքում .	
	6	շիր սանիք .	

58	10	ՀԻՅ ԵՆՈՒ
	11	ԵՒԹԷ
	23	ՍՐԳՈՒ
	25	ԽՐԹՈՒ
60	1	Ի զՏՈՐՈՒ
	2	ԻՄ ՉՆԱՏԱՆՆԵՅԻ (տողամիջնում՝ փոքրատառ ու — ԻՄ ՉՆԱՏԱՆՆԵՅԻ)
	13	ԵՒԹԷ ԻՄ ԱՂԱՎԱՔԻՆ
	20	ՃԱՇՏԱՊԱՐԱՆԱԿԱՆՈՒՍՆԵՐԱՅ (տողամիջնում՝ նոյն ՎՐԸԻՅ Դ — ՃԱՇՏԱՊԱՐԱՆԱԿ ԳՆՈՒՍՆԵՐԱՅ)
	21	Ի ՔԱՂԱՆՉԻՔՈՒ
	25	ՍՐՈՒ
61	2	ՎԵՐԱՆՆԵՍ
	4	ԳՆԱԿՈՒ ԻՄ ԵՆՆԻՆ
	6	ԲԱՆԻ (ԵՐԵՐՈՐԳ ԵՆ ՉՆՃԱՆՆԱՆՆԵՐԱՆՈՒԿ ԵՆ ՃԻՆՈՅ ՔՆՔՈՒՄԻՆ)
	9	ՍՂՂՈՒՍՈՒ
	13-14	ԵՒԹԷ ԴՈՒՆ ՆՔ ԿՈՒՆԷ
	14	ԵՆ ՍՐՈՒՆԻԿԻՆ
	23	ԸՆԿԵՐԻՆ
	25	ՔՈՐՈՒ
62	2	ԳՐՈՐՈՒ
	19	ԱՆԿԻ
	20	ՔՆՈՒ ԻՄ ԵՆ
	22	ՎԱՊԱՆՈՒ ԻՄ ԵՆ
63	7	ԵՐԿԵՆ ԳԻՆ
	17	ՍՐՔՈՒ
	24	ԱՆԿԻ
	26	ՀԻՅ ԵՆՈՒ
64	7	ՄԱՆԱՊԱՂԱՆՈՒՄԻՆ
	11	ՔՈՐԵԼՆԵՅԻՆ
	13	ԸՆԿԵԼՎԱՆԻՆ
	19	ՔՈՐՈՒՅ
	20	ՔՈՐՈՒՄԻՆ
65	2	ՔՈՐՈՒ ՆՈՒՆԻՆՆԱՆ (ՎԵՐՔԻՆ ՍՐՔ ԸՆՃԱՆՆԱՆՆԵՐԱՆՈՒԿ ԵՆ ՔՆՔՈՒՄԻՆ)
	4	ՍՂՂՈՒՍՈՒՄԻՆ
	10	ՀԻՔԻՆՆԱՐՔՈՐԵՆՆԱՆ
	12	ՎՐՈՒ

65	19	ՍՐՔՈՐԵՆՆԱՆ
	24	ՀԻՅ ԵՆՈՒ
	25	ՍՈՒՆԻՆՆԱՆ
	26	ՍՂՂՈՒՅ (ՆՈՒՂԱՄԻՋՆՈՒՄ — ՍՂՂՈՒՅ)
66	2	Ի ՔՈՐՈՒ
	5	ՆԱՐԱ ԱՆՆԱՅԻՆ ԳՆԱՍԿՈՐՈՒ
	6	ՉՂՂՈՒ
	10	ՎԱՐԱՊԱՂԱՅԻՆ
	12	ՉՆՈՐՈՒՄԻՆ
	13	ԳՆԱՍԿՈՐՈՒ
	16	ԳՆԱՍԿՈՐՈՒ ԻՄ ԵՆ
	18	ԸՎՔԻԿԷ
	22	ՉՆԱՆՔԱՊԱՂԱՅԻՆ ԵՒԹԷ ԸՄԿ ՆՔ ՍՐՔԻՆ
	25	ՔՆՈՒՄԱՆՈՒՄԻՆ (ՆՔՆՔՈՒՄ — ՔՆՈՒՄԱՆՈՒՄ)
67	5, 7	ԸՎՔԻԿԷ
	6	ՉՆՔԻՄԻՆ
	7	ՀԻՅ ՆՔՈՒ
	17	ԳԿՂՈՒ
	24	ՍՐՈՒ
	25	ԱՆԿԻ
68	5	ՍՐՔԻՆՈՒՅ
	6	ՎԱՍՏԱՍԿԱՆՈՒՄԻՆ
	7	ԸՆԿԱՆԻՆ
	9-10	ԱՆԵԼ (ՍՂՂԱՄԻՋՆՈՒՄՈՒՄ ՓՈՐԳ ՍՐՔ — ԱՆԵՆՆԱՆ)
	11, 14	ԱՆՆԱՆՈՒ
	15	ԸՆԿԵԼՎԱՆ ԻՄ ԵՆ
	18	ԱՆՈՐՈՒՆԸՄԻՆ
	23	ՍՈՒՄԱՆՈՒՅ
	25	ԸՆԿԵԼՎԱՆ ԻՄ ԵՆ
69	1, 9	ԻՔՐԵՆՆԱՆ
	2	ԸՆԿԵԼՎԱՆ ԻՄ ԵՆ
	3	ՓՐՈՒՄԻՆ
	11	ԵՆ ՍՂՂՈՒՅ (ՀԻՅ ՆՔՈՒ)
	15	ԵՆ ՍՂՂՈՒՅ (ՀԻՅ ՆՔՈՒ)
	19	ՉՆՆԱԿԱՆ ԻՄ ԵՆ
	25	ԸՆԿԵԼՎԱՆ ԻՄ ԵՆ
	25-26	ԵՆ ԻՄ ԵՆ
70	18	ՔՆՆԱՆՔՈՒՄ (ՍՐՔՈՒՄ ԳՐՈՒ)
71	2	ՍՐՔՈՐԱՆՆԱՆ

64	սոց	
71	20	զմահւած.
24		պատ. Իրանու. ն.
72	8	բնու. թիւ.
11		Ի պատ. Իրանին.
12		յարմին.
73	2	եմք.
3		Հաս. անոց (այսպէս).
4		յարու. թիւ.
9		զարու. թիւն.
23		Իբրև.
74	2	շտայցե.
7		պատ. Իրեալ.
10		Նիւ. ա. ք.
16		պատ. Իրանին.
20		զպատ. Իրանու. ն.
21		արարեալ (վերջի աւր մանր տառով տողա- միջնում').
24		թե.
75	1	բնու. թիւ.
7		մահւածք.
16		զբնգեցեալ.
18		պատմութ. (աւ տողամիջում').
19		խնամութ. (տողամիջում' ն — խնամութ. նն).
23		յանեղծութ. թիւ.
76	6	պատ. Իրանին.
26		անս.
77	3	ոչ-բեւ (աչ տողամիջում').
21		կանխազեք (տողամիջում' ուղղութեան եւս — կանխազեւ էք).
78	4	երգին (տողամիջում' ա — է որդին).
12		որդցն.
14		աւ. բրտ.
78	19	բնգեմք.
22		բնգեցի.
79	2	անզաւ.
8		զպատ. Իրանին (— զպատ. Իրանու. ն).
10		զպատմութ. (ան տողամիջում').
80	16, 18	ճնաս. զոց.
81	1-2	պոկաս իցե կամ յարմ. իցե.

64	սոց	
81	3	Ի մարմին.
4		Ճ-Գ-Է-Ը.
7		Ի ջրտ (ք տողամիջում').
11		ակարն.
13		յապաւակութիւնք.
14		զե. զեք.
82	4	բնգեցե.
14		անմեղացն.
17-18		որպէս զեք ասեք. որդի անզարմիկ իմ էք (— որպէս զեքայեցե...).
20		աւ. արմեալցն.
83	11	թե արդար.
12		անբարեան.
22		թե ոչութ. թիւ.
84	2	Ի դասապարտութեան նիւ. ոչոց.
5		յարգար. հմտութ. թիւ.
10		անսաւ. թիւն.
18		ապաւ. Իրեալք (ք տողամիջում').
25		զոյց անբն իսկ.
85	2, 5	Հոգով.
7		Հոգցն.
9		աւ. արեալքն եթե ոչ (չեք միւշ).
10		իշխանութիւն.
13		իշխանութիւն.
86	9	Հոգոց.
12		անն.
16		անսանձք (անս յուսանցում').
19		Ընդեմք.
87	1	ոչ-ոց.
4		աւ. գնականութիւն.
7		իշխանութիւն.
11		անգի.
15		զարմեցն.
20		թե ոչ լացեալ.
24		զանն իշխանութիւն երկուցուն.
26		երկուցունք.
88	11	անգի.
15		ապոկիցն.
16		Հոգոցն.

եւ	սոցառակացե.
89	2 Ելանու թն.
8	զուրս թն.
9	ամօրցեն.
12	քմրեցեն.
13	մեղանցե (ն սողամիջում).
18	պիտ (զիտ լուսանցում).
26	թե.
90	2 Ելանաց.
4	թե ե. հրեշտակք.
10	պո ե. հոգե (չ սողամիջում).
17	կրեւացեքեն.
18	բու թն.
91	10 ոչոց.
12	եթե.
14	ե. մարդիկ խոտեղեք, որպէս մարտեմն առե,
16	թե ն [ս ամենայն] մարմն խոտ ե. ուտաբ...
17	ի հո խոտ (չիք ընդ) ոչ անու սեղ թն.
21	անու սեղ.
26	սոցառամբու թե անն.
92	2 Ի խորանաց (ս սողամիջում).
8	ստորեւացք (ն սողամիջում).
11	պէք.
14	հրեշտակք.
18	ե. ճուրք.
22	անու սեղս անու սեղն.
29	այնպիսի անու սեղ (անու սեղ քերուսմանքում).
26	քնդու թի.
93	5 Թախիչ (Ասիտազն Եւրոպ. յնայոյ նոյն զընդ ուղղում).
7	հոգո.
10	յու մե կրկնաց.
15	բոցարս թն.
18	անու սեղ.
94	3 զիտու թն.
11	որդո առ սքրտամ.
14	Ի քերմն (Ասիտազն սողամիջում).
18	զուտ.
20	Ի մարեւոյն.

եւ	սոց
94	21 աննչ (սողամիջում ս աննաց).
22	Նախընծացեք (սողամիջում ս աննաց սոցեւոյ) անն.
95	1 մանկի.
5	չիք ե.
8	թե աննչք Ի հարստոսն.
14	Մարգարեկարարան (կերթնն ս-ը լուսանց- ում).
18	զու սեղեք.
22	ցունկուչ.
96	2 Մարտառ. որի (չիք ե).
5-6	անու սքրտարթնք (սմն. Հայկ. քառ.).
7-8	կրկնու. որու սոց են.
9	ե. սողամիջում.
15	չհրեշտաց.
26	ու սոցի.
25	չիք պ.
97	2 քան զկեան Երբարդոյն (չիք զԿանու. անն).
7	հարարու սոց մեւուսք են ե. չիք գան).
14	կեք.
21	անու սեղ.
22	հարարեւոց.
26	կերպարանացն (սողամիջում).
98	2 զեւ. զք.
10	զուտու. թի (սողամիջում) փոքրատառ ս ան- զատակու. թե ն).
11	զուտ. կուպարկուց.
15	Ի բարեկրի.
16	անու սեղ.
21	բարեկրի.
99	3 Թնչ (ն սողամիջում).
4	Ի մեք.
6	չիք սա.
9, 11	15 կեցե.
10	չիք ե.
14	չիք զք սքրտեզն կուչն.
22	զեւ. զ.
100	3 եթե.
14	արգեւուք.

եւ	սոչ	
100	14	անմարմինք (ի տողամիջում) .
	16	եթե .
	18	ան.անեն .
101	1	ծնանիչ .
	7	սկսարս . թն .
	15	սկսարն .
101	16	սկսրնու. որպսն .
	19	լոչոց .
	25	ողոյք քանն պանն իրանապնցու. թեանն .
102	5	թն . սլ .
	11	սր .
	22	քանն (աւց փոքրատառ տողամիջում) .
	24	մարցո շե հնար .
103	1	նահանգ .
103	11	անխուսու.ն (տողամիջում փոքր ն — ան- խու.սու.նն) .
	13	քնու. թն .
	26	եթե-սփոյացոց .
104	3	անզի .
	4	պնու. (— սյնու.) .
	5	եթե-սփոյացոց (տողամիջում ե — եթե-սփոյացոց) .
	12, 14	չից ե. . [թատառ] .
	15	մանք մանք (երկրորդ լուսանցքում փոք- չից են .
	17	ի բնակու. թն .
	19—20	երկու.ն .
	24	եկար .
	24	եկար .
105	2	կախարդանու.ք (ախ տողամիջում մանքա- տառ) .
	8	զգայնեացոյ. թնն .
	16	անիկաչու. թն .
106	5	ի նահանգի .
	6	եւ ի (ի տողամիջում) .
	11	չոր. շոր. ցոյ .
	12	կամ լուսանցքում, աւց միատառ .
107	4	նշմարտու. թն .
	13	չից ի վեր պնդութի փշուպն .
	14	ան.անեւմ.ք այլ (վերջինիս Լ-ն տողա- միջում՝ նազիւ նշմարելի) .

եւ	սոչ	
107	23	բերանեւլ (ա ընդման նշմարով — բերանեւլ) .
108	1	յա. զնակմու. թն .
	11	տա.անինն (2 դիզունացրած եւ զքուած քնուած ն-ի վրայ) .
	17	տա.պնեւլ .
	19	ի սպասու. որս. թն .
	20	մառ.անկեւլցն .
	26	զերկրպոպու. թն .
109	3	բարմանեւլ (— տողամիջում մանքատառ ա — բարմանեւլ) .
	17	փր . տեպնն (այսպէս) .
	24	որք (ը տողամիջում փոքրատառ) .
110	1	թե .
	5	պատախանտառ. թեանն .
	7	անմեւնչոց .
	8	մատու. ցանիցեն .
	10	թեմաթնն արգարս. թե (չիք նշմարտու. թեանն) .
	12	կարծեցու. ցանեւլ .
	16	ի մու.ք (ի տողամիջում) .
	17	սկսարն անզի .
111	7, 8	բարս .
	8	այլ.քն .
	9	ե. թն .
	10	եկեղցու .
	16	չէի. զպն .
	20	զատու. զու .
	22	ի [ա]լու.ք (պ ընդունվին քնուած է) .
113	1—3	չից գիւրք երկրորդ եզն քեշն պարտից .
	11	որմեղց .
	16	որմեղց .
	20	որմեղց .
114	1	անզի .
	6, 21	որմեղցի .
	13	զրու. անու .
	14	եթե (ե տողամիջում) .
	25	որմեղց .
115	3	չիք ե. .
	8	զրու. անու .
	8	զրու. անու .

եւ	որսպէս.
115 9	արգոյն.
10	խոսքս որս թիւ.
15	զորեցից.
16	որմիցից.
18, 20	որմիցից.
22	որմիցից.
116 2	քնն. եւ (եւ-ը տողամիջում փոքրատառ).
6	հակասակն.
14	քնքեանքն.
15	բարս.
21	երկուցուց.
117 25	յուսն.
118 12	զուրս թիւ.
22	քան քան.
119 4	թիւստուս թիւ.
13	որ.
15	էն են (եւ տողամիջում).
18	էնդն (տողամիջում նորագոյն զըզով =
	ս — է նստոյն ?)
120 2	որմից (տողի տակի փոքրատառ ը — որ-
	միցի).
7	արհիւն.
14	միւ.
19	զարհիւն.
21	էն պատշաճ.
22	զորեցից.
121 4	եթէ.
5	յուսքն. սնս.
6	զարհիւնս (զերթի ն-ն փոքրատառ տող-
	ամիջում).
9	Չարս (ն քերուած եւ յետոյ վերստին
	գրուած տողամիջում).
16-17	պգես եւ ոչ սակեցից.
19	հարեցած (նախապէս հարեցին).
25	զարհիւն.
122 1	զորմիցից.
13	արարում թիւ.
16	անդի.
19	զարս.

եւ	զանգու թեան.
122 25	զնքում թիւ.
123 14	որմիցից.
18	արարում թիւ.
19	ան. անք.
22-23	ան. անք. (ս տողամիջում փոքրատառ).
24	լիւր (վերջն է թուում է նախապէս է
	գրուած).
26	անդի.
124 3	միւն (հմն. էլ 120, սող 14).
8	եթէ (չից եւ).
11	խուսքն.
17	արգես.բ.
19	եւ ինքն.
21	թիւստուս թիւ.
23	թիւստուս թիւ.
24	թիւստուս թիւ (ս թիւստուս թիւ).
125 3	զորմիցից.
5	զորմիցից.
13	չգեցից (տողամիջում է — չգեցիցից ?).
24	հարեցած.
126 7	զարհիւն (տողամիջում ս — զարհիւն).
15	չից եւ.
16	նս (սող լուսնեցում մանրատառ).
18	զարհիւն.
20	ս որ.
21	թիւստուս (ս թիւստուս).
22, 25	զորմիցից.
24	եթէ զարհիւն զարհիւն.
25	զարհիւն (ն լսվում նշանով).
127 1	յուսքն.
8	սս է զար (հմն. շարհ. զար).
11	զորմիցից.
15	զորմիցից.
128 1, 2	անդի.
5	արհիւն.
6	եւ կամ թէ չար.
8	արգես.բ.
11	եթէ.

128	13	խնդրութիւն.
	15	բարոյն.
	18	զորճըզ.
	21	պատանոց.
	26	ցորճըզ.
129	1	քա յաշա.
	4	նարթան (գի թնւլ յի վրայից սկսած).
	5	լինիցի նա նմա. իսկ որճըզ.
	8	պատ. կրեք.
	18	պատ. կրեաց.
	21	էթէ տողամիչում.
130	3	զբու. անն.
	11	յորճ. զզ.
	19	յու. մէ.
	24	սկիւրն.
131	1	յաճէն.
	4	որդի ինն տողամիչում).
	8	կարոչ էւ սաչ (լիք է). [պոզ է].
	12	այնպիսիքէ (առաջին ինն տակ յայտնի կեր-
	14	ված չէ այն (է' թէ' է' զսս ստորականին
		անորոշ).
	23	քաջ.
	24	անդի.
132	3, 11	անդի.
	6	զ՛ազար.
	8	լիք ձեցի.
	16	բարոյն.
	17	անկանել քառի առաջին ա-ի վրայ ծռնել
		նշան եւ լուսանցքում տարբեր նորագոյն
		գրելով եւ նոյն նշանով սեղի — սեղի ան-
		կանել).
	20	զբարոյն.
	26	զճասակարացն.
133	1	բնակիչ.
	2, 8	բարոյն.
	7	լնդերին.
	15	նայեւ.
	20	անկեալ (նրկորոչ ա-ը մանրատառ տողա-
		միչում).

	183	22	արգանա.
	134	10	որճըզն.
		17	որճըզ.
		18	մինչեք.
		20	անդի.
		26	այնի (= այնու).
	135	2	թմասու թիմ.
		7-8	էրթայր առայր (լիք էւ).
		18	ինչ (ն մանրատառ տողամիչում).
		22	սերճըզող.
	136	3	առ. նայն.
		8	անդի.
		20	զորճըզ.
		24	ցնա
		25	յորճըզի.
	137	13	զ՛այրն (զ տողամիչում).
		13-14	ապրեցուցէ (= ապրեցու. այէ).
		14	որ (տողամիչում մանրատառ).
		15	առնէր առնել (յետոյ գծուած էր առն մնայ
			= առնել).
		19	էւ. չայրն.
	138	2-3	բարոյն. զբ որճըզ.
		16	որճըզ.
		25	պատ. կր.
	139	2	առ. որճըզ.
		4	մարտա. թն.
		10	զորճըզ.
		2-5	քա՛
		18	էրճըզ.
		21	զորճըզ.
		22, 25	որճըզի.
		24	կառ. կրին.
		24	որճըզ.
	141	11	որճըզ.
		25	կրուցն (առաջին ն տողամիչում).
	142	2	բայց (զ տողամիչում).
		3	որճըզն յաճէն.
		10	որճըզի.
		23-24	այնպես բարս.

142	25	արդշն.
143	1	բարշն եւ արգո.
	6	մահանաղարք (ւ. տողամիշում).
	8	ընթեանք.
	10	շարտա թն.
	12	յարմզէ.
	13	արդշն.
	17	ննացն.
	19	ածա.
144	7	արմզի.
	13	յարմուզ շն.
	28	անդի.
145	1	անպանտ.
	2	զգգու Նա.
	6	անդի.
	11	արմիզշն.
	19	արմզի.
	23	կերտերարք ար յերերեն.
146	3	արմզի.
	12	լիք թէ.
	13	ի Գեւորդ Տեառանու.
	15	արացեալք (բ.ի վրայ լըլման նշանս — սրա- ցեալ).
	16	ձեպէին.
	18	բնդէլու թէ.
	26	պն. (ս. տշնու).
147	2	ի բարս.
	3-4	զկեան (նի ս. տողամիշում մանրատառ նրկու անգամն էլ այսպէս).
	5-6	Տպարտու թն.
	12	ձեղանդականու թն.
	16	ըսն եւ Պանդի.
	17	գոռոխով.
	18	ար.
	20	զի քի նոցանէ (լըլում տառը տպա- գրում է).
	22	որպէս եւ մուկն (ե. տողամիշում ման- րատառ).
	23	նմանուչ.

148	16	գաղջերուս.
	17	յարդ.
	18	կեարն.
	19	եւս եւս դիանէ մզ.
149	6	տկարու թն.
	8	զարպէն թն.
	10-11	մզ. կրքե. զփիշը (լիք զոր արմուկ).
	11	զուսե Նա.
	13	ի կրկն (ի տողամիշում) եւ զկեան (ս. տ- ղամիշում մանրատառ).
	14	ընդէլուցեալ (ս. տողամիշում մանրատառ).
150	3	անդի.
	5	իջեանու թն.
	13	կրքե. լսեն զանու Ն.
	15	բաձմեին (ս. լըլման նշանով — բաձմեին ?).
	17	ի կատարտու թն.
	21	ի խոխոտարդ.
	26	կատարտու թն.
151	4	լիք ստէ.
	4, 6	Տպարդու թն.
	8	շարի.
	14	ե Տար.
	15	կղիպտարդ.
	21	իջի.
	22-23	Տարիք եւ ութ սուն եւ Տիպ Տպար ե Տար (լիք զորս).
	25	արգո.
152	2	ի բեչ (ի տողամիշում).
	4	Տրեպը.
	7	զլուտու կրանու Ն.
	15	լնգեանն.
	25	եթէ.
	26	կարդ.
153	3	անուտի.
	10	Տրամանացն (վերջի Ն-ն տողամիշում ման- րատառ).
	22	իջեւ (լ. տառը զփզուանցրած — էջեւ).
154	1-2	ի նոցանէն.
	2-3	տա. պամ. ամքն ստէ.

իւ	առ
154	6 9 13-14
	ՀԻՅ Է. . առեղծ. անծ. այգաշարու թեանն նուեացոցն.
155	5 8 12 14 25
	Թիկտարեալ (Վերջի ուր մանքատա տողամիջում'). Էզին. յ այլ — յայլ տողամիջում մանքատա. Էհաս. առե. ծն.
156	2 10 11 14 15 22
	Էզին. կրճտած. մասնիցէ (մասն մասը գրուած լուսանցրում. ուր միատամ'). քաղեացքն (ե-ը տողամիջում մանքատա). Էթէ. պատմաա.
157	4 9 19 23 158 12 19
	Ի հարկի (նախդիրը տողամիջում'). ամբողջալ — օ տասը դժգունացքած — ամբողջալ). պատ. ակած. ճշմարտից յա տողամիջում'. թէ. յամբազնացք (մ-ը փոքրատառ տողամիջում'). զնու ունք. կենդանու թիծ. ալ լուսին (առաջին օ տողամիջում մանքատա).
159	10 12, 16 12 20, 25
	արարչին (ին մանքատա լուսանցրում'). ընթեանք. թէ (է տողամիջում'). առե. ծն.
160	1 5 8 13 14-15 17-18 20
	առե. ծն. առե. ծն. արգին. գատար առանեացն Է. գրաբույսոցն. արգիհաս. րէ առնոին. արգիհաս. րէ (տողամիջում Է — արգի Է հաս. րէ). առե. ծ.

իւ	առ
160	23-26 161 5 15 19 26 162 9 10 15-17 20 24 163 1 4 13 20 164 1 4 6 11 11 12 24 165 6 14 18 19 20-21 26 166 1 6 10 11 12 13 16 17
	Թիգրու թիծն (տողամիջում Է — Թարգա. ար. — թեանն). Փթէ Է. զար. յու. մե. յուշոց. մասնան մեղքն (ՀԻՅ Էզանին). Ի րոնու. արթինեկ. առ. գունդս կարգացն հանելու գհինն յալլ Ի արհե այլ (լուսանցրում նոյն գրեց). ընդգեմ (գ տողամիջում). րոնու. ար. թեան (ա տողամիջում). Սոյն Է. Ի սասց. անոց. Էթէ. զամենեցունց. յընդերին. զընդեր. ընդերին. ցընդերին. ՀԻՅ ար. Էթէ. զարարածս հայրենիս (ՀԻՅ ցինչան) — զարարս հայրենիս. յանդզնու թիծ. պատ. իրեալ. Էր. ապ. մարդարեի. կապարու թիծ արգոցն ին. Էթէ. առա. էլու թիծ. Ի հետառ թիծ. հար. անոլք. Էզիկապոցոց. առաքեալ (Վերջի ուր տողամիջում մանքատա). Էթէ. պնդարթի (Վերջին օ տողամիջում). զընդեր.

ե՛լ	սոչ	
166	23—24	Հին (և տողամիջում մանրատա) .
167	4	զգարու թիւ
	10—11	Հարսանիք .
	13	քարացուցեալ (աչ-ը տողամիջում մանրատա) .
	14	այն (— այնու) .
168	4—5	երանելոյն .
	13	եթէ .
	14—15	ի հնազանդութիւն .
	22	զբարութիւն .
169	4	սկնասու թիւ .
	5—6	իցե նմ .
	7	այց .
	10	զանի լիատու թիւ .
	14—15	միտու թիւ .
	19	զերու թիւ .
	22	ամբարնու թիւն .
	26	այց սցեալ .
170	4	ի ննուացոցն .
	12	որդեօ .
	18	որդեօ եւ (եւ մանրատա տողամիջում) .
	19	ընդքեաց .
	25	արդոյն .
	26	թէ (և տողամիջում) ընդքեաց .
171	2	կամցոց .
	7	ընդայցի .
	11	չիք հայր .
	19	զբարիք .
	26	ցանկացոցք .
172	5	սուսքիւն թիւ .
	7	յորդորելոյ (որ մանրատա տողամիջում) .
	9	զանկանանու թիւ .
	10	եթէ .
	23	իկնոց (տողամիջում թի) — իկնոց — իկնկոց .
173	1	եւ պիգի (չիք կամ) .
	2	չիք որ .
	6	սանգեւանս .
	11	չիք թիւ .

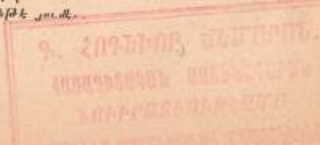
173	12	ի զառնութիւն որթոց (զննելն թ տողամիջում) .
	15	զգործեանն .
	16	ի բարութիւն .
	26	ընդքեւ զարք ի բարս .
174	3	յուկտակարն .
	5	սաղմունք թիւ (թիւ մանրատա տողամիջում) .
	7	այց .
	11—12	ծիծառն .
	24	եւ ամենայն .
175	4	անդի .
	4—5	մեզայց .
	8—9	երես .
	14	սագեցու թիւք .
	21	սագեցու թիւք .
	24	սագեցու թիւք .
176	1	եւ յարեամ .
	5	պիկելոյն .
	6	բարեկտ .
	15	սագեցու թիւն անդի .
	18	սագեցու թիւն .
177	1	յարանկիցե .
	6	սագեցու թեան .
	9	սագեցու թիւք .
	11	անդի .
	15	սագեցու թիւ .
	20	պիկել .
178	9	սագեցու թիւ է .
	12	յուսեփա .
	15	մեծամեծ (ս տողամիջում մանր) .
	20	ի ցանկու թիւ .
	24	բասու .
179	2	արական .
	4	խաղաղ .
	8	նախապէս յեղականորանս (յետոյ ոչ տաղ ուղղում փակագիր որ, տողամիջում անպարտք — յեղական բարբառս) .
	9—10	արութիւն կամ իցու թիւ .
	15	Հաստատի (այ տողամիջում) .

- էլ արչ
- 179 15 Ի հոգոյն.
- 16 Կամ Ի կենդանութեւն (չկը Ի յարեմու թեան),
արարեր ուղղած արարեալ.
- 180 7 յեղեղուլ (տողամելում մանրատառ յ —
յեղեղուլ).
- 16 Բանն առ Եսայրանի.
- 22 որ.
- 25 լուս.
- 181 5 Ի Խոզից (Նանդիլից տողամելում).
- 6 Թեւ.
- 19 յառ Եսայրանի.
- 20 սասանա խոյ.
- 21 սխորովուց.
- 24 զարեալ թեւ.
- 26 փորենլոցն.
- 182 1 Իջխանութեւն.
- 5, 10 Ի փորնութեւն.
- 14 Թեւ ոչդպիւրեցե.
- 183 4 ընդգրկն.
- 11 սպասուորութեւն.
- 12 զուանէր.
- 13 Իցե.
- 22 արբամ.
- 22, 23 անուանիցի.
- 184 24 ուլ լուսանցրում.
- 185 3 որդին (ե տողամելում փոքրատառ).
- 4 զուսպելցն.
- 17 լուշարեաց (լար լուճման կէտերով).
- 18 սպասուորութեւն.
- 188 3 շիջ արչ.
- 11 Թն լուսանցրում ծոյն զընց.
- 14 աւգոցն զհամաութեւն.
- 15 զճառայիթիւր.
- 17 սմբացեալ.
- 18 արդեղութեւն (ե տողամելում).
- 22 լուանի.
- 187 4 Նազարոյցն.
- 5 Ե տողամելում.
- 10—11 զխորց Ե զարեղագին.

- էլ արչ
- 187 14, 18 Ի սարոլ.
- 16 շիջ արչ.
- 21 առնե.
- 21 որ.
- 188 6, 7 Հաստատութեւն.
- 15 շիջ արչ.
- 15 եւ յարեալ.
- 21 զնացո.
- 22 անուանե.
- 26 Իթե.
- 189 3 Եզոն.
- 4 Ի բնաց (ան տողամելում).
- 7 զնառնք.
- 12 յեղեղուլ Ի սասան.
- 15 Ծաղեալ (ե տողամելում).
- 16 Հաստատ.
- 19 Հիւստատ.
- 20 յարեալուց.
- 26 ոչնից.
- 26 յ սարդեաթի (ինս յարդի Եսայի. տալա-
զրում յԵսայիտ աթ. նմն. Եսայի ընթերց-
ցումը, Ներքնում, էլ 193, տող 19 "Ի
Երայ եւ յԵսայեայ ընթերցումն նսն,
Ինչպէս եւ 197, տող 7).
- 190 1 ոչնից.
- 4 Իսմուութեւն.
- 8, 10, 14, 17, 22 անդի.
- 18 Ի թեան (ե տողամելում).
- 15 զարբու.
- 17 աւանք (տ տողամելում).
- 17 Ի ճառանա.
- 24 Ի հոգոյն.
- 191 11 ընդ արեւմտայա.
- 14 զկրոնացն.
- 15 պատմաւորաց (տը տողամելում ման-
րատառ).
- 21 զմեփուլու.
- 29 ընդեա.
- 192 7 Թեւ տողամելում.

ԷԸ ---

- 192 8 Ի վեր.
- 19 Ծանրութիւն.
- 22 ունի.
- 24 այսչ Ծանրութիւն.
- 25 ունի.
- 26 Հաստատութիւն.
- 193 3, 4 ունի.
- 4 Զարկն.
- 5 չիք եւ.
- 7 Ի՞նչ (վերջի ն-ն տողամիջում մանրատառ).
- 9 յախեան (երկրորդ --ը տողամիջում մանրատառ) եւ յախեան յախեանց.
- 11 այլ տան (չիք եւ, եւ, օ).
- 11 եթէ Ի վեր ունի.
- 15 գծիման (տողամիջում մի աւելորդ զ).
- 18 զայդն.
- 20 ունի.
- 23-24 միան եւս ըստ (չիք առ ըստ) եզրն հոգով.
- 25 զի զոր ինչ.
- 194 1, 7 հոգով.
- 8 չիք եւ.
- 15 Ծան (ե տողամիջում).
- 21 զերկինս եւ զերկիք (ս եւ զեր քերտամի վրայ նոր գրով).
- 23 պատուք (ս նոր գրով քերտամի վրայ. ճեղագրունս առաջին անգամն է պատահում օ).
- 25 Ի մեզեւ (ե տողամիջում մանրատառ).
- 195 1 պատահաւորագրացն (ս տողամիջում մանրատառ).
- 6, 16 Ի փաստարութի.
- 19 աւանկ (նախապէս աւանկք ք սրբառ).
- 22 փաստարութիւն, թէն կարելի էր այս անգամ ձեռի շատ նմանութեան պատճառով կարգով եւ փաստարութիւն, ըստ ուղիղ անշուշտ փաստարութիւն).
- 23 հոգու.
- 26 եթէ յառ.

ԷԸ ---

- 196 1, 11 Ի փաստարութն (անշուշտ ձեռի նմանութեան շփոթութիւն. ուղագրոյն Ի փաստարութիւն).
- 5 բարս.
- 22 Ի ընտելեւե (ե տողամիջում մանրատառ).
- 197 7 չիք եւ.
- 7 ունի.
- 16 մարմինն եւ Ի վեր.
- 18 աւրիմարմնակի.
- 19 եւ Ի վեր.
- 23-25 գանձով զչիք ըստ թիւ ջրացն եւ երկուցուց.
- 26 դիտարարութիւն.
- 198 1 պլարմանութիւն.
- 7-9 եւ զի աննայն ինչ որ երեւի սրբարան է (չիք չիք եւ եզի).
- 13 քանզի (Ի տողամիջում մանրատառ).
- 15 համարել. [նոցն.
- 199 1-4 չիք զիք երբորդ եզի կրեւից Եւնայ իմաստ.
- 6 յերեւան.
- 9-10 Ի ստարով.
- 200 3 յարեւելս (տպագրում ընդ արեւելս. իսկ ձևագրում ընդ անպարտ է տողամիջում նորագոյն գրով).
- 5 թու եթէ է, քերտամ եւ նոյն գրից ուղղուած թաւ թէն).
- 19 յարեզականէ.
- 20 անդի.
- 20 գարձէ կուտ արեզակնն (երկրորդ ն տողի վրայ).
- 22 Ի նմա (մ տողամիջում).
- 201 10 առի, ուղղուած առէ.
- 18 չիք ստերբաց.
- 202 11 անդեպք.
- 14 Հաստատութիւն.
- 16 բարզմա.
- 17-18 ամբարշտութիւն.
- 21 իմաստութեանն.
- 203 5 անդի.
- 14 դիտար.

203	23	կախեալ (վերջին ա-ը տողամիջում).
	25	զան. են (քերուածներով եւ սրբազրուիթիւն-ներով).
204	5	փետոփայց, ուղղուած փիլեոփայց.
	7-8	փա. թն եւ. խնամակալու թն.
	8	չգոհել (ս մանրատառ տողամիջում).
	9	եւ. կրուեա (սրբազրուած եզ կրուեա).
	11	ի գին.
	16	փնչե.
	18	անմն (ներկորդ ն տողամիջում).
	21	հիւղ.
	21	առաքին.
205	1	չեր առաջին եւ -ը.
	9	բազու մ.
	15	զրնու թն.
	16	եւ. իրբեւ.
	25	անդի.
	26	զցանկու թն.
206	2	խնամակալու թն.
	4	կրուեք (ն տողամիջում).
	6	սկիբան ի սերուբա.
	7, 10,	14, 20 անդի.
	12	առնաին.
	14	արքամու.
	15	արեախե (տողամիջում ա - արեախե).
	18	արմախարդոն (ն տողամիջում).
	18	պզնազարմ.
	26	կրողեաւ.
207	1	կրնուեա.
	5	հնչեք.
	7	յեչուպ սոցո.
	8	ի ձիթ ենչլ.
	10	եզեա.
	13	մերովզք.
	19	արքամու.
	22	յու. զաու թն.
	23	հրեու թն.
	23	արգոն.
	24	թաղաւորու թն.

	208	9	անդեալ ե.
		14	ամբարշտու թն.
		19	փառաւորու թն.
		21	արովի (ք ընձման նշանով - արով).
		26	եւ. երկինք.
209	1	որ.	
	2	անմուռն (ներկորդ ն տողամիջում).	
	10	ամբարշտու թեւած.	
	11, 15,	18	կենդանու թն.
		12	եւ. տողամիջում.
		26	եւ. անմուհ.
210	2	անդի.	
	18	անկեալ (նմիտ. 211, 5).	
	19	յորթ.	
	23, 25,	26	կենդանու թն.
211	4	որ տողամիջում մանրատառ.	
	5	յամանոց.	
	8	կենդանու թն.	
	13	ի սու. զախան (նմիտ. Հայկազ. քառաք.).	
	15	յառդեցեղան.	
	15	իշխանու թն.	
212	2	պարթիկ (պա-ը տողամիջում).	
	5	անդի.	
	16	հոգոյն.	
	17	զամբա.	
	19	շտեմարածոց.	
	25	զմու. բա.	
213	7-8	յարմել (նախապէս շարժեալ, վերջին ա-ը ընձման նշանով).	
	10	զեառուեք.	
	12	յարկոցեալք (ք տողամիջում նոյն գրչից)	
	20	զարեւմուտան.	
	25	անդի.	
214	8	խաւարն.	
	25	որ ի նման եւ. ի ըու. ը ներկորդ ք տողա-միջում).	
215	5	լու. բն (ք տողի վրայ).	
	10	որք.	
	13	եւ. գիտող.	

եջ	որ	
215	16	զննացան.
	17	ի սարսիլ.
	20	լուսասոր.
	22	պայծառութիւն.
24	26	իշխանութիւն.
216	4	տանուէ.
	5	նուսպեալ.
	8	անգի.
	10	ծրամա.
	20	պատահելու.
21	24	լից եւ ոչ ստաց ցածագոյն գոյ քան գու- սինն թէ ի ներքոյ նորս հանդիպեալ զնա խաւարեցուցէ:
	26	լուսին.
217	1-2	գանեա.
	6	զուսին.
	9	առ ի կշատքութիւն.
	17	բարբաջեն.
	18	չեն կամ չեն. բայց պէտք է կարգալ չեն.
	19	աշխարհս.
	23	բիւրք բիւրաց.
218	2	անգի.
	11	ամենկեան.
	19	յնչ.
	20	գատարիք (ք տողամիչում).
	21	յարարածոցն չնչումններով.
	25	երանկեն (երկրորդ և չնչման նշանով).
219	4	զերկերս.
	9	գրեակեալ է (— գրեալ լեալ ՚ի).
	12	եւ առ գ շուրս (լից ընդ).
	19	երկին.
	25	ամբոց.
220	1-2	պարտակութիւն ազակոյն.
	3	յուսակութիւն.
	15	եւ տողամիչում.
	26	խմանակալութիւն.
221	2	զաւրութիւն ինչ եղէ.
	4	թէ որպէս (լից եւ).
	13	այնու.

էջ	որ	
221	20-21	որոց մարտոց.
222	12	լից վառմարտոցն.
	14	չհրամանք աւեալ.
	15	ի մեղիան.
	18	մարք.
	21	անգի.
	21	եթէ.
	24-25	չհրաման.
223	1	աստուծոց.
	3, 9	անգի.
	14	առցուց.
	17	զոր նորս յաշակերտութիւն.
	21	յուսուս (յ փոքրատառ տողամիչում).
224	5	ան. անեաց.
	8	ի մեծութիւն.
	11	հիւղ.
	17	հիւղն.
	19	արեւազգիտութիւն.
	20	հիւղեացն.
	22	զհիւղն.
	24	կարգ.
	25	ակարսութիւն.
225	2	զարեւառայեալ.
	4	նի. թով.
	6	մշտնեմաւ որպէսց քերտամներով.
	10	մշտնեմակից է (լից եղէ).
	11	թէ է որպէս.
	17	ամբարշտեալ թէ եւ որ (եւ փոքրատառ տող- ամիչում).
	23	թէ տողամիչում.
226	20	ամբարշտութեանն.
	21	իւր յընթեան.
	23	ու մանքատառ տողամիչում.
	23	անբարձրն.
227	18-14	որք տղանդամաբայխանն ի փիլիսոփայեց.
	17	զաւրութիւն.
228	4	անհնայն (ի տողամիչում).
	11	լից եւ.
	11	յուսու.

ԷԸ	— 1	
228	13	ամենիքեան.
	17	եպիկրոսքսն.
	24	անդի.
229	1	չիք է.
	3	մուտց.
	6—8	որոց այնքան արի եղև յայնչափ (տալա- զրում որոց այնքան կամակոր յամառութիւն եղև. մինչև յայնչափ ճնոսարում չիք կամա- կոր յամառութիւն, մինչև է.).
	13	անձն. (ան տողի վրայ).
	16	սկիւրն.
	19. 23	ի սկիւրանէ.
	20	ի հօգոյն.
230	1	անդի.
	2	արբամալ.
	9	արբամալ.
	21	որք.
231	6	չհաւ անդքսն.
	12	եղեւալ (դ-ի ասամը թնրեւ տճզունա- ցրած).
	13	մարտ. թն.
	14	քարոզարքն.
	26	էի (է տողամիջում).
232	4	յաշխարհ.
	14. 15	կարող.
	20	վառն (ն փորքաստ տողամիջում).
	21	կարծել.
233	7	չիք սասչին եւ-ք.
	8	զասաց. անն.
	16	զու բու թն.
	19	աննէ (ե-ի վրայմի տնտրող փորքաստ —)
	20	խորիցն (նմնա Գնքմ. Եզն. էլ 22, ծա- նոթ 22).
	22	որգոյն.
234	2	չիք զի.
	2	սկիւրան.
	2—3	զէպ իցն (նախապէս զիպիցն).
	8	ի սկիւրանն.
	12	զգործ.

ԷԸ	— 1	
234	19	առ յարա.
	20	զուսեցն. անն.
	23	յու մքն.
	25	կարողութն.
235	1	զք ընդիք.
	3	զննդիք.
	5	զինասալ թն.
	9	բամաննէլց.
	11	հի. ք.
	17	զհի. զնայն.
236	8—9	զնչմարտութեանն խելամառ. թն.
	13	կանխալաց.
	18	ինչ էլ տողի վրայ).
	20	սկիւրն.
	22	զիպիցն (նախապէս զիք. յետոյ զիծ. յե- տոյ զիպիցն).
237	1	վայնէցն — վայնէսցն.
	2	զգիտու թն.
	5	վայնէիք (վերջին ել-ը տողամիջում).
	9	վանէցն — վայնէսցն.
	11. 18	անդի.
	13	նարտար. թն (ն տողամիջում. ամբողջ քանը կիսեղծ).
	17	ի նարտար. թնն.
	19	բարբարութն.
	25	վանէնալ.
238	5	յու. ք.
	19	աննչոցն (նրկորքն Ն տողամիջում).
	28	վանէցն — վայնէսցն.
239	1	որգ (չիք ուլ).
	3	ինչ (տողի վրայ մանրատառ).
	10	չիք զու.
	16	կազմի (կ տողամիջում).
	28	արժանաւորիցն.
240	7—8	փրկու թն ոչոցն.
	11	այն.
	13	ընդհնէլ (ա ընչման նշանով).
	15	աստուածոց (նմնա. 126, 21, 143, 17 ե. 223, 1).

ել	---	
240	17	Էսիդոս (այ տողամիջում փոքրատառ).
	19	Համարին.
	25	Կատարել (նրկերոզ ա-ը տողամի շում ման- րատառ).
241	6	Գրոց.
	13	Հնանուցեայ (չ տողամիջում նորագոյն գրով).
	18	Խորեղց (տողի վրայ էջ — Խորեղցից).
	22	Պղտան (չ տողամիջում).
243	1—3	Հիյ Գիբը շրբոզ էջն աշտոպոյն Մարկիտի. աւատարու թիւ.
	5	Գ՛ի զն.
	7	Հի զն.
	11, 19	Գուրու թիւ.
	12	Գուրու թիւ.
	13	Գու Խոր՛ն (= Գաշխոր՛ն).
	16	Հի զեայն.
244	1	Երկինս.
	1, 3, 9	Հի զն.
	3	Կիլիսիանու թիւ (չ ընշման նշանով).
	10	Զու. մե.
	13	Հի զեայն.
	16	Ան. անեցու.
	17	Սահեղեայ (ն տողամիջում).
	22	Սորգոյ՛.
245	3, 13	Ի Հի զեայն.
	3	Մարտանալ (վերջի ա-ը ընշման նշանով).
	8	Աս. ննս (Հիյ ուլ).
	13	Մեկնալ (ա-ը ընշման նշանով).
	14, 19	Հի զեայն.
	20	Մարտանց (ոց տողամիջում).
	25	Ան. ամբ.
	25	Ի սր.
246	9	Շնդղեցու.
	10	Սր. ննն. (= սր. անսանն).
	15	Հի զն.
	19	Հի զեայն.
247	1	Քարս.
	5	Հի զեա. [տամ].
	7	Երկնալ (զբուած լուսանցքում. ա-ը միա-

ել	---	
247	8	Չնման թիւ.
	10	Պրոց.
	19	Հանդիս (ի ընշման նշանով).
	20	Սնդի.
248	7	Էջեւ.
	16	Կնն — սեռանն.
	24	Գնուչեա.
249	17	Մահապարտ (բ տողամիջում մանրատառ).
	26	Սուղապեղոց.
250	1	Սա (տողամիջում փոքրատառ).
	6	Սնդի բարոյն.
	7	Սկիարն (առաջին « տողամիջում ման- րատառ).
	19	Խմատու թիւ (Հիյ թե).
	24	Չարարածն.
251	9	Կարողու թիւ.
	10	Եւ. էթե.
	11	Խմատու թիւ.
	15	Նմանոց շխորի (երկրորդ բ մանրատառ տողամիջում).
	16	Գոնես Հի զեայն.
	16	Նմանոց.
	19	Ի մտոց.
	20	Նշմարտու թիւ.
	23	Գ՛ի զն.
	25	Սկարու թիւ.
252	3	Սրղոյն.
	6	Սլլ. սրղոն (Հիյ քանգ).
	7	Հիյ նմանապես.
	8	Չեյնն.
	11	Սու. ատարին.
	22	Հի զեա.
253	1	Ի Հոգոյն.
	4	Սուղապեղոց.
	6	Չբ.
	7	Քարեկը. Իսկ (= քարեկը Իսկ).
	12	Մարդիկ է (տողամիջում փոքրատառ — մարդ Իսկ է).
	14, 18	Հոգոյն.

եւ	որչ	
253	15	առապելչ (— առապելչ) .
	19	ընդրեալ (— ը ընդման նշանով) .
	24—25	ի բարս .
254	1	լու առ .
	2	իւ է .
	3	առապելչ .
	5	արկեալ .
	6	ընդ վայր (տողամիջում մանրատառ ս) .
	12	այնտառ առիկ (— այլ նա առառիկ) .
	14	լիք առնայն .
	16	առննայնի (ի տողամիջում) .
255	1	էր բարի էր (առաջին էր-ը սրբած) .
	1	շարս ինն .
	5	սա (տողի վրայ գրուած) .
	7	բարս .
	13	եւ հիւզեա եւ որդոնն .
	17	բուռ .
	22	հիւզեայն .
256	17	հիւզն .
	19	ուր (բ տողամիջում մանրատառ, քերուածի վերջնւ) .
	21, 22	մին .
	25	պատւէր .
257	1	գրորս .
	3	իւսարինն եւ զչգմայչն .
	8	սահգճածն (ն սրբած) .
	17	բայց .
	21	միայն (— միայնոյ տալագրում միայն որ)
258	2, 4, 23	հիւզն .
	4	զայն ազգու ինն .
	8	արեւոս .
	11	հիւզեա խորամայչ ու իննանն .
	15	միտա (ոս տողամիջում մանրատառ) .
	20	ու արկ .
	26	չպարտէր (տալագրում չէր պարս) .
259	1	մարդիկ .
	2	հիւզն .
	10	մարտշտագչն .
	13	զագին (զ տողամիջում) .

եւ	որչ	
259	16	զմանու ինն .
	22	որց .
	26	հեքեւած ոգք .
260	2	եւ առն .
	8	հարցւած ոգք .
	9	բարբաշին .
	13	չեքրեացոց .
	17	անդի .
	18	իւ ազգմանէլ .
	23	ի սկրսնէ .
261	11	յապշտակեցառ .
	17	եւ բանն (տալագրում զի բանն) .
	21	չեքրորզ (նքկորթզ բ սրբուած) .
	23	ախմարու ինն .
	24	երորզ .
262	1, 2	յապշտակեցառ .
	13	ցառ .
	13	ամբք .
	13	հոգնք (նախապէս ամբ, քերուած եւ տողամիջում մանրատառ գրուած նոզմք) .
	17	ար .
	19	սմին .
	23	չեքորզ ազառ .
263	3	լիք սակայն էր .
	3	ընդեր պետտի (— ընդեր պետտի) .
	4	որդոցն .
	4	լիք էւ .
	6	լիք միայն .
	7—8	ընդերացն .
	9	պի սյ ի նոսա (այսպէս նախնականում, քայց յետոյ սյ քերուած եւ տողամիջում անւայցրած էւ) .
	11—2	ուցոց ընդերացն .
	14	կորնիւ սոցոց .
	16	սշ անգառ .
	20	եզառ .
264	14	ոգոց .
	15—16	զուսու ինն (— զուսուին կամ զուսափին) .

եւ	—	
264	17	պոպն.
	18	ապ.
	25	փրկութիւն.
265	2	բարք.
10—11		եւ. աստ մարմն որդեւ ասեմն ոչ գրեցաւ. (ասեմն ըստի նրկորդ ք տողամելում).
	12	(եւ տողամելում).
	17	կերպարանաւ. քն (կերպի ն տողամելում).
	18	զմա՛հ.
	20	պնդեալ.
	21	իմ է (ե տողամելում).
266	7	զիսաւելութիւն.
	8	յապշտակեաց.
	10	պլաւ.
	10	ընդրեաց.
	13	զուրաւ թիւ.
	19	յովհաննու.
	25	է թիւ (ե ընկնան նշանով).
267	4	զմարդու որս թիւ.
	13	եւ զմեռեալ.
	13	եւ զանդամաւորչիւն.
	23	ի անն (— ի անասնէն).
	23	բարք.
	24	ալ (է փոքրատան տողամելում).
268	5	յիտարեաց.
	8	գրեալ է.
	10	զուրեման (երկրորդ ք տողամելում ման- րատան).
	11	շարժում.
	14	յապշտ (ստաւին յ փոքրատան տողա- մելում).
	18	իմասեւ (երկրորդ ք ընկնան նշանով).
	24	ընդերի.
269	8	չիք որ.
6—7		իմ գրութի.
	17	պնդալ.
	22	իմ է ոչ.
	26	յապշտալութիւն.
270	2	աւրեանցն (նեղորդ ք տողամելում).

եւ	—	
270	8	պնու.
	12	անասնի.
	13	չիք նա.
	16	չիք սի.
	24	զփարեալացն (իւ տողամելում).
271	14	բակել.
	21	աքնուակաղաքի.
	23—24	պնդեալ որ եւ ընդամէք.
272	1, 3, 4	կորոզ.
	3	աքնուակաղաք (ստաւին ք տողամելում).
	17	աւրեանցն (սոց մնաց քնրուած).
	19	թէ.
	23—3	ի մարգարէս.
273	12—13	որ կորոզ.
	18	զոգիւն.
	19	անդի.
274	9	որդոյն.
	10	միւշ.
	12	պղորմութիւն.
	15	գորբն (նախաւղս գորբն).
	17	անյոհեան.
275	2	ընդպրեմն.
	6	կենդանոյն.
	25	պոչ.
276	4—5, 25	երանութիւն.
	5	փա (— փոյ).
	8	ի աստարարաւոց.
	13	ի. բ. ո. Տ. (Մէջ անդն պայտէս սոց թղթի վատուիման պատմասով).
	15—16	ասե թէ (թէ տողամելում).
	18—19	հակառակ զի սարսառ.
	22	սարսառ.
	26	պղորմութիւն.
277	2	պղորմութիւն.
	3	իմ նամա.
	10	սիրեցես զընդիւր.
	13—14	բուսեւ եւ սիրեցես զմեր.
	15	դաս իրանաց.
	21	զուրեման.

ԵՆ — Գ

- 277 24 բռ.
- 25 պատուիրեաց մեղեք.
- 278 2 զկեանան:
- 3 զպատուիրան.
- 5 պատուիրան.
- 7 թէ.
- 13 Ի գործ.
- 21 Ընդերակից.
- 23 ոչ \equiv ա (= ոչ առ. ա).
- 279 6 ոչոյն ոչոյ.
- 6 Հից թէ.
- 7 Հից է.
- 7, 9 անցի.
- 8 գայն.
- 13 ուսուցին.

Սկսեալ էլ 279, տող 15 "Ենուս, այնչափ
 առ աստուածս ունի, մինչև էլ 281, առջ
 1—2 "բանից քրիստոս զամենայն կերպիւրս
 ուսեր անխոր, որդես յայս և յաւետա-
 բանին: Իսկ թէ ասիցեն՝ թէ քրիստոս յե-
 սորս թեանն եկից զնուկն եւ ոչ զմա. վասն
 ոչորիկ էւ միք զնուկն ուսեմք եւ ոչ զմա,
 ասելի է թէ, Հից:

- 281 9 եւ արդ.
- 15 ոչ բառը վնասուած.
- 19 Հից զէ.
- 282 2—3 որդաց իշի.
- 10 որդս.

- 283 6 յանգիւր.
- 9 մուկլատ.
- 14 զարեոբակման մասց (= զարեոբակման
 մասց).

- 16 և տողամիջում.
- 23 Ի մարգոյն (ն յետոյ արքած).
- 24 անցի.
- 284 1 հարարու թն.
- 3 զամուսնու թն.
- 4 Ի միտիմարու թն.
- 23 ըմբէ.

ԵՆ — Գ

- 284 25 զայն ազգեցի.
- 285 2 զի կի՛ն է (և տողամիջում՝ զժգոյն Թանա-
 բով).
- 2—3 զայն ակզիցի (չ տողամիջում մանքատառ)
- 6 ոչ վասն զէ թէ.
- 8 զմեւ.
- 11 զմիտիմ.
- 13 Ի զնու.
- 16 ըմբէ.
- 19 զայն ազգից.
- 24—25 հաւատաս ասէ (առ տողի վրայ, սէ տողի
 տակ).
- 25 թէ.

- 286 4 զայն ազգից.
- 4—5 չհաւատաս, տպագրում ոչ հաւատաս.
- 9 ոչո.
- 15 զայն ազգու թն.
- 21 Ի հիւզեա.
- 25 յուխտուարու թն.
- 287 15 եկիցցա.

- 17 զամուսնու թն.
- 21 ուխտուար.
- 23 այլ (տողամիջում փոքրատառ).

- 286 7—8 ասարեւոյ.
- 8—9 զհաւատ թնան, տողամիջում անան — զհա-
 սանան.

- 15—16 որ զամուսնու թն եւ զմուկերու թն.
- 18 Ի կուսու թն.
- 25 Հից զհար.

- 289 2 ոչ հաւատացեն (= ոչ հաւատացեն).
- 5 փ մկնեցէ քաղից յետոյ ձեռագրում
 գտնուում է "Ենուս. այնչափ առ աստուածս
 ունի, մինչև "թէ մուկն էր եւ ոչ գուռ, և
 տես տպագրում էլ 279, տող 13 — էլ 280,
 տող 20. Իսկ գուռ քաղից անմիջապէս
 նետուում է ձեռագրում. Երբ հաւատա-
 ցեաց որ զմարտութիւնն նմո (տպա-
 գրում, էլ 289, տող 6). [քատառ].
 279 15 զորս (չ տողի ներքեւում ման-

	280	1	մարդու.
		3	անդի.
		8	շնամակեւ.
		12	ար.
		16	քմերք.
289	9		պրշնդիք (սասնին բ սոռի ներքեւում).
289	12		շնք արք.
	13		ու խաւ. արիք (խա քնքում).
	19		բարդի.
	21		սպաշխարս թն.
290	4		ի բարկու. թեւան.
	5		Ֆնչու. (եւ տողամիչում).
	11		փաշէցիւ.
	15		կերկորդ եւ. -ը պոհուած.
	16		փաշէւ.
291	1		գարբաւ. թն.
	3		սպականու. թն.
	7		ի հի. զեւ.
	10		ի հի. զեւյն.
	11		էք արժանի.
	14		բարդի.
	16		սեղալ.
	19		զանապականու. թն.
	20		մաշիմառ. իւ.
	24		ի փաւում (նախկին տողամիչում).
292	5		հանդերձ (հ. ր տողամիչում. սրբազրու- թեանք).
	6		զարբն.
	7		արդք.
	9		սպականու. թն զանապականու. թն.
	14		զանապականու. թն.
	15-16		կարէր ի վ. կաւ. ի փրս (սասնին վ. սրբած — կարէր կաւ ի փրս).
			զարս թն.
	17		
	18, 20		եւ տողամիչում մանրատաւ.
	23		երբդի.
293	2		ցունակած (ս տպագրում յո. նկանէ).
	2-3		մանուս.
	3		էք եւ.

	293	7	ի հի. զեւյն.
		10	կենդանիքն.
		13	արդն.
		20	կենդանյն (կիտեղծ).
		21	անք (կիտեղծ).
		25	ու. ք.
		26	զարբաւ. թն.
			թեւ ու. ք.
294	1		ի հոգ.
	2		յարբաւ. թն.
	7		յարս թն.
	10		փակէլու. թն.
	14		հանար (հ տողամիչում).
	14		սերմանոցեր (սասնին բ տողամիչում).
	16		եւ (տողամիչում մանրատաւ).
	17		անդու.
	18		մարմնն.
	18		արիւնն (երկրորդ ն տողամիչում ման- րատաւ).
	19		զաւարբն.
	19		զարբաւ. թն.
	21		սպականու. թն.
	24		ի հի. զեւյն.
	26		շերկու.
295	5		շերտըժանի (բա փակագիր).
	11		հոգալ.
	14		կեպն (ն տողամիչում մանրատաւ).
	16		հոգու.
	18		եւ. զարեւալ.
	18		եւս (ս փոքրատաւ տողամիչում).
	19		էք ու.
	22		զանապականու. թն.
295	28		անապականացուք (սասնին ան-ը տողա- միչում).
296	4		ընդգծ մաշ ի պարսաւ. թն.
	9		կարեւալ.
	10		զփաւու. արս. թն.
	12		արդք.
	18		զանապաց.

եշ — 9

- 19 անգի.
- 22 յեկեղեցւո.
- 207 2 գրարու.
- 5 գրարու թիւ.
- 9 սյուց ստեղծ առնուել.
- 12 մերարու թիւ.
- 13 ազանդոցն (Վրասն աւելացրած է — ազանդու-
ւոցն ?).
- 18 յեկեղեցւո.
- 22 հոգոյն.
- 24 ընդհանու.
- 25 ընդգրեւ.
- 208 5 կատարիչ աւրինացն.
- 10 զերկոսին մի.
- 11 ամեն. ամեն. Ո՛վ երամբ ազանեաց ընթեր-
ցողք որդոյ տասն յիշատիք գլխազուզ գընր.

Գ.

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԵՎԱՆ ԼՍՏԵՐԱՅԻՆՈՒԹԵԱՆ

Վերոյիշեալ հազարաւոր ընթերցուած-
ները, ինչպէս ընթերցողը կրնայ պարզ ահար-
կով մը նկատել, մեծագոյն մասամբ կը ներ-
կայացընեն ուղղագրական տարբերութիւններ,
որոնք աւելի գրչագրական նշանակութիւն ու-
նին, քան ընագրական: Քանի մը տեղ կը տես-
նենք որ ձեռագիրը սխալ կամ անյարմար ըն-
թերցուած մ'ունի, այնպէս որ հրատարակելու
ներս սրբագրութիւնը տեղի է: Տեղ տեղ կան
պակասութիւններ, որոնք հրատարակիչներն
իրենց կողմէ լրացուցեր են. այս լրացումներն
ինչքան ալ որ ճարտար եւ յարմարաւոր ըլլան,
այնու ամենայնիւ կը մնան կեղծ. ինչպէս
էջ 280, տող 20 մինչեւ 281, տող 2 ներ-

մուծուած հատուածը: Բայց կան նաեւ շատ
տեղեր, ուր ձեռագիրը աւելի ընտիր ընթեր-
ցուած մը ունի, քան տպագիրը: Եւ հրատարա-
կիչներու մտուցած սրբագրութիւնը միմայն
ընագրական խաթարում է եւ ոչ ուրիշ բան.
Ապագայ հրատարակիչն գործը պիտի ըլլայ
զգուշութեամբ մարքել եղծիչը այս խաթա-
րութիւններն եւ ըստ կարելոյն հատարարիմ բնա-
գիր մ'ընծայել բանասիրութեան: Վերջին տե-
սակի ընթերցուածներուն մէջ կան այնպիսի-
ները, որոնք ուղղակի գիտար են, կուտան մեզ
ընտիր տեղեկութիւններ, եւ ըստ այնմ առան-
ձնապէս գնահատելի են: Այն տարբերու-
թեանց մասին կ'ուզենք խօսիլ այս գլխով:

1. Բովանդակ եղծիչոյ մէջ ապաստանը
բարը (Տետը հաշուելով նաեւ իր անանցեալ
ձեւերը) գործածուած է ընդ ամէնը եօթն ան-
գամ. եւ այս եօթն անգամուն ալ մեր ձեռա-
գիրն ունի ապաստամբ — ընթերցուածը: Այս-
պէս, էջ 53, տող 9—10. Եւ իրեն զապաս-
տամբ յետ կացեալ թիւրիցաւ յԱստուծոյ...
(տող 13) որ ապաստամբ վիշտպն կուէ գնա՝
(տող 14) եթէ հրամանաւ ապան զապաստամբ
վիշտպն... (տող 18) Արդ ապաստամբ կուէ
զստ գիր... (տող 20—21) ապա ոչ ապա-
ստամբ կուէր զստ. զի որ ապաստամբի որ...
(էջ 91, տող 25—26) վասն անհնազանդու-
թեանն եւ ապաստամբութեանն: Այս բոլոր
ընթերցուածներուն զէմ տպագիրը կը զնէ
ապաստանը, բոլորովն անյիշատակ թողով

ձեռագրին ապուստամբ՝ որ ամենթանկազին
մեացորդ մըն է Հնազոյն Հայերէնի եւ որ ի վեր
կը հանէ մեզ համար նոր նոր խնդիրներ:

Կախ քննենք թէ այս երկու ձեւերէն
(ապուստամբ եւ ապուստամբ) որն է ճիշդը. այս
մասին մեր անխորդայն առաջնորդն է բառին
ստուգարանութիւնը:

Ապուստամբ բառին ստուգարանութեան
համար թէեւ de Lagarde եւ Hübschmann
բան մը չեն բեր, բայց շատ պարզ է որ բառը
բաժնելու է ապա եւ ստամբ, առաջինը իրա-
նեան արտօնողական նախամասնիկն է, իսկ
երկրորդը կը կցուի ստամբակ ձեւին հետ,
թէեւ վերջին բառին մեկնութիւնն ալ չեն յի-
շեր ոչ Horn եւ ոչ Հիւրշման, բայց սար ալ
ստուգարանութիւնը յայտնի է. այն է պ՛՛-
stamb, stambak որ կը գտնուի Արտափրաքի
մէջ (տես Haug-ի եւ West-ի բառացանկը,
էջ 158. որս. ^{ստ} sifanba). Թարգմա-
նուած անգլ. oppressive, tyrannical, unjust,
injurious, violent (հայ. անգութ, բռնակալ,
անարդար, նեղիչ, կատաղ):

Եսկէ կը հետեւի որ հնազոյն ձեւն էր
«ապուստամբ». եւ այսպէս ալ կը գործածուէր
Ե. զարու հայերէն լեզուին մէջ, որուն թան-
կագին հետքերն են Եզնկայ ձեռագրին յիշեալ
ձեւերը: Ժամանակ անցնելէ յետոյ, երբ հայե-
րէնի մէջ մտաւ միջին աւերու կրուսման
գրէնը, «ապուստամբ» եւս զարձաւ. «ապուստամբ»
ժողովրդեան գործածական լեզուին մէջ. բայց

ձեռագիր արտագրողները իրենց խօսակցական
լեզուին «ապուստամբ», ձեւը մտցուցին նաեւ հին
բնագիրներու մէջ՝ կամ գիտմամբ եւ կամ ան-
գիտակցաբար. այսպէս հին հեղինակներու ձեռ-
գիրները սրբագրուեցան եւ յետին միջինդարեան
հայերէնի ձեւ մը համարուեցաւ հին հայերէն:

Ապուստամբ բառը միակ օրինակը չէ այս
կարգի փոփոխութեան. կան եւ ուրիշ բառեր:
Այսպէս Աստուած բառին սեռականն է Աստու-
ծոյ, ուր ա կորուած է. բայց երբ ի նկատ
ունենանք ար. աստուածոց, կամ բացասական
անաստուածի սեռականները, կրնանք հետեւ-
ցընել թէ ասոր ալ նախնականն է *Աստուածոյ,
եւ այսպէս պիտի լինէր Ե. զարու Հայոց լե-
զուին մէջ: — «Բագրատունի» նախաբարո-
թեան անունը անանցուած է Բագարատ բա-
ռն. արց Բագրատունի զուրկ է միջին աւերու
հետեւաբար չի կրնար ըլլալ հին հայերէն, այլ
յետամտաւ միջնադարեան ձեւ: Այս տեսակ
օրինակներու թիւը օրրատօրէ պիտի շատնայ,
քանի որ առաջ երթայ հայ բառերու ստու-
գարանութեան գիտութիւնը:

Երբ ձեռագրին ապուստամբ բառը ջրջ
կուտայ վերջապէս թէ մեր հայերէն ձեռագիր-
ները կը պարունակին միջինդարեան հայերէնի
բազմաթիւ ձեւեր իւր թէ Ե. զարու հայերէնի
իսկական միջնակն ունենայ. համար հարկաւոր
են անպամաճառ ժամանակակից ձեռագիրներ:

¹ Ա. Բրոյքիւշու գիտութիւնները բացուած եւ
ընդարձակուած են Երկէ հայագետին մէջ անմասական նա-

2. Եղնիկ էջ 92, առջ 6—8 կը կարգանք ձեռագրին մէջ. «Քանզի յորժամ մեր ասեմք՝ թէ սիբ շնէ, ստորնեայք ասն՝ այս շնէ: Արտճհետեւ բարբոցիբ գրութեան մէջ սա եւ սա շատ նման են (երկուքն ալ բազկացած Տինգ ուղղահայեաց գծիմերէ), Տրատաբակիմները այս նմանութենէն շխտմուելով՝ կարգացիբ են «ստորնեայք» եւ այսպէս ալ մտցուցիբ են տագարին մէջ: Այնուհետեւ բառը թարգմանուեր է «ստորնեայք», եւ կարծուեր է միշտ թէ այս «ստանայ» բառը ստորնեայք է. բայց ոչ մէկը նկատուեր է ստորնեայք ձեռին տարօրինակութիւնը, գիտնական բերու. ստորնեայք. կեզմ ստորնեայք բառը պիտի գար ստորին (եւ ոչ ստորի) ձեւէ մը, ինչ որ գոյութիւն չունի, երկրորդ որ ստորնեայք այդ տեսակ բառ մը միայն երեւակայութեան մէջ կը գտնուի:

Չեռագրին ստորնեայք բառը ոչ միայն կը ջնջէ յիշեալ տարօրինակութիւնները, այլ եւ կուտայ մեզ Տնագոյն, միակ եւ ամենախուերական տեղեկութիւնը Ն. դարու Հայոց բարբառներուն վրայ: Եղնիկայ այն խօսքէն կ'երևայ թէ Հայաստանը ուներ այն ժամանակ երկու գլխաւոր բարբառ, մէկը՝ Ալերին ըարբառ, միւսը Ստորին ըարբառ. ուրիշ խօսքով Տրատային Հայոց եւ Տարատային Հայոց բարբառներ: Եղնիկ՝ Իբրեւ կողբացի՝ կը խօսէր առաջինը, եւ ստոր

մակէն, որուն հարցրած էր ժամանակն ձեռագրին այն գեղեցիկ ընթերցումը:

Տամար է որ իրենները բաժնելով միւսներէն կ'ըսէ. «Քանզի յորժամ մեր ասեմք՝ թէ սիբ շնէ, ստորնեայք ասն՝ այս շնէ»: Արտան ցանկալի էր որ Եղնիկ այս տարբերութեանց վրայ քիչ մը աւելի ծանրանար...: Դիտանք սակայն անցողակի կերպով թէ Եղնիկ այս բաժնուումը կը Տամարայտախանէ ճիշտ մեր այժմեան վիճակն. ինչ որ Տն «Ալերին կ'ըսուի, մեր այժմեան արեւելեան կամ Ռուսահայոց բարբառն է, իսկ ինչ որ Ստորին կ'ըսուի՝ այժմեան արեւմտեան կամ Տանահայոց բարբառն է: Այս բոլոր անուանակոչութիւններն ալ շատնց եւ շատերու կողմէ անյարմար են դատուած. ուստի Եղնիկայ տուած այն անունները աւելի յարմար լինէին թերեւս այսուհետեւ ալ գործածելու, եթէ միայն Ստորին բառին բարբառն իմաստը խրաչելի չըլլայ:

Ստորնեայք կամ ստորնայք ձեւն ըստ Հայկեզանի բառարանի գործածուած է նաեւ ուրիշ տեղ, բայց ոչ նոյն իմաստով, այլ իբր 1. երկրային. 2. գարշել չամաշել ի ստորնեայցս յանցից ձանդարճացս առ պլայխի սեղան զմեզ կուչէ. Ոսկ. ԵՏ. ա. 9: — 2. երթալուտնեայ. Մեհաւասար Տամարմակութեանք ի ստորէիցս սեղեղագործեալք, Նար. առաք.:

3. Եղնիկ էջ 93, եւ յորժամ երեւել սրբոց խրոց կամեր... մինչեւ 95 երեսին վերջը՝ կը Տատառէ թէ Աստուած երբ կամեար մարդոց երեւիլ այլեւայլ յայտնութեանց Տամար, կ'աններ մարդկային կերպարանք. նա կը թուէ

Ս. Գրքեն բազմաթիւ պարագաներ՝ ուր այս տեսակ յայտնութեանց համար Աստուած մարդկային կերպարանքով երևցած է. ինչպէս Ազաթին, Արարհամին, Ղալտին, Մոփսեան, Յեւսուայ են: Բոլոր յիշուած օրինակներուն մէջ բայերը՝ իրբև անցեալ ժամանակի դէպք՝ անկատար են գրուած. այսպէս օրինակ, Արպես ինչաւ ի գրախան առ Ազաթ՝ ուսնաձայն իրբև զմարդ առներ... արժանի առներ ճաշ ի վրանի նորա ուսեայ... առ գեղեցիկ սսփնչականն առ Ղալա արձակէր:... սայր ընդ նախընտայացեայ տուն Աստուծոյ ընդ Մոփսիս խօսել:... զորագլխին իւրում Յեսուայ ի դաշտին ցուցանէր եւն եւն (ընդ ամէնը 12 անգամ): Միայն էջ 95, տող 15—18 հաստուածն է որ ներկայով է գրուած, ինչ որ ամբողջ երբև էջերու նախագատութեանց համարութիւնը բարոյովն կը խանգարէ. «Եւ քերոգրես ազգի ազգի գազանօք յոգեալ, եւ ձեռն ձգեալ իրբև շմարդոյ քորքէի ի միջոյ քորքէից ցուցանէ»: Պարզ է որ «ցուցանէ, բառը պէտք է հոս փոխել եւ ուղղել անկատար ցուցանէր: — Արք ձեռագիրն ալ ունի ճիշտ ցուցանէր. եւ հրատարակիչներու մտցուցած սոյն փոփոխութիւնը անձաջ սխալագրութիւն մըն է միայն:

4. Եղնիկ էջ 96, տող 4—6 ունի էի մարմնաւորացն են որ թանձրամարմինը են, եւ են որ անօր մարմինը»: Թանձրամարմինը բառին դէմ իրբև հակադիր գրուած ձեւը պէտք էր ըլլար անօրամարմինը. եւ իրօք ալ ձե-

աագիրն ունի «անաւարամարմինը», նոյն իսկ Հայկ. Բառ. «անօրամարմին, բառին սակ մէջ կը բերէ Եղնիկայ յիշեալ հաստուածը՝ մեր ձեռագրին ձեւով: Այնպէս որ սպագրին սոյն «անօրամարմինը» ընթերցուածը եթէ սպագրական սխալ մը չէ, ըստ անանզի սրբագրութիւն է:

5. Էջ 120, տող 17—22 սպագիրն ունի. Արք եթէ քաղցր գիտեն զՋրուանն, ոչ պարտին զգտն պտուղն զԱրհմն ի նմանէ համարել. եւ եթէ գտն հաշուին, չէ պատճառ գրաղջր պտուղն զԱրմիդի ի նմանէ զնել: «Պատճառ, բառին դէմ ձեռագիրն ունի պատշաճ. եւ այս աւելի յարմարուոր է, քանի որ տեսակ մը հոմանիչ կը կազմէ վերի «պարտն, ձեւին: Տպագրին այս ընթերցուածը Զմիւռնիոյ սպագրին մէջ նկատուած, բայց Ղենեսիկի սպագրութեան մէջ ուղղել մտցուած վերիցակ մըն է, զոր կարծեմ՝ Հիւնքեարպէլէնսեան յիշած է իւր Մտողարանական Բաւարանին մէջ:

6. Էջ 127, տող 6—9. Եւ սպա զինն հազար անն զեզը եւ սպաշաւ լինիցի առ ի զար հայեցի իւր յուղեղ յարարածն: Տպագրին դէմ ձեռագիրն ունի «առ ի գար», նմանապէս Հայկ. Բառ., զար բառին սակ կը զնէ. «առ ի գար հայեղ, անը, վկայութեան կողմով Եղնիկայ յիշեալ օրինակը, իսկ առ ի զար հայել ձեւը չունի, Բառին նշանակութիւնն է «ճուռ, խոտոռ նայել»: Ղենեսիկի հրատարակիչները կրնան բառը մեկնած ըլլալ իրր գար ի վեր, գար ի վայր ձեւերուն արմատը, բայց կրնանք նաեւ

մեկնել իբր արմատ՝ ցուազար, տեղազար, աշազար, լեզուազար, խելազար եւն ձեւերուն, որով եւ ձեռագիրը պահել անփոփոխ:

7. Բովանդակ Եղնկայ մէջ 5 անգամ գործածուած է փաստաւորութիւն ձեւը, որը իբր ոչ-մետրոպեան բառ մերժելով Հ. Գաբրիէլ զ. Մենէփեւան իւր Երդի լեզուագիտութեան մէջ (տպ. զիլեննա 1903, էջ 125—6), ուղղած է փաստաւորութիւն. բառ նոյն Տեղեւանին սխալը յառաջացած է անկէ որ բոլորգիր գրութեան մէջ ւո շատ նման լինելով ա-ին, կարելի էր գիւրտեմեան շփոթել երկաբբ, մանուանց երբ ւ եւ ո իրարու շատ կից գրուելով՝ մէջտեղի բացուածքը աննկատելի մնար: Ահաւասիկ բառացի ինչ որ կ'ըսուի նոյն տեղը:

“Փութմանք բուելու թէ Հայ բնագիրներու բնական Տրատարեօթիւններ կը պահին առ այժմ, որով անՏարին է ձեռագրաց աղաւաղութենէն յառաջ եկած կամ սարգած սխալագիրներու վրայ վտասահլ. եւ այս պատճառաւ նոյն իսկ ամենէն քնտիր գրուածոց մէջ ալ այնպիսի կէտեր մտած են, որ քնա Տոն տեղի չունին, եւ շատ անգամ յետին դարերու տգէտ ընդօրինակողներու — բաջագործութիւններ են. առ այժմ օրինակ մը միայն տրել, տրութիւն ձեւը խորթ է մետրոպեան չայրելնի. եւ սակայն գոյականը կը գտնենք նոյն իսկ Եղնկայ մտանելոյ մէջ 5—6 անգամ, 3 անգամ 195 էջին վրայ, եւ 2 անգամ 196 էջին վրայ: “Զամենայն արարածս ի փաստ-

տրութիւն արարին կոչէ:” “կոչեր զնոսա Հոգին ի փաստաւորութիւն”, “ի նոյն փաստաւորութիւն նորին Հոգւոյ կոչեցեալ”, “ի նորին եւ ի փաստաւորութիւն յիրուի կոչին”, “...որ ինչ ի փաստաւորութիւն արարին կոչին” եւն: Արդ բանի որ խորթ է այս բառն ոսկեգարու հայերէնին, հարկաւ մեկտեմեմ մը պիտի ունենայ. եւ մեկտեմեմ շատ դիւրին է. ձեռագիրներու աղաւաղմամբ, կամ ընդօրինակողներու անուշագրութեամբ՝ ւոն՝ եղած է ւո, ուրեմն փաստաւորութիւն ընդօրինակուած է փաստաւորութիւն. փոխենք այս գիրն եւ ահա կ'ունենանք ոսկեգարու գեղեցիկ բառ մը՝ “ի փաստաւորութիւն կոչել զքք”: Այսպէս սրբագրելու է սոյն այս բառը բանի մ'ուրիշ ոսկեգարու գրուածոց մէջ ալ, օր. Կոչ. Ընծայութեան, էջ՝ 88, Ագաթմանեկեղա էջ 109 (տպ. 1835), Ոսկեր. ի Եօթհամենէ՝ էջ 127 (տպ. Կ. Գ.): Այս սխալը կ'ընդհատուի յետագարեան եւ վերջին գարբու (շարականներու) մէջ. հմտ. Եղիէ էջ՝ 368 — “գիտաւորութիւն կատարին”, եւ էջ՝ 137 — գիտաւորութիւն մատուցանել, այս վերջնա “փաստաւորութիւն մատուցանել, պահուած է Ոսկ. Մատթ. էջ՝ 65. (հմտե՛ ուղիւ՝ փաստաւորութիւն բառը՝ Ոսկ. Մատթ. էջ 515, 583, 596, 600, 615. Բարսղէ Վեցօր. 25, 86, 104. Ոսկ. Պատ. զոս 296 եւն): Իսկ բայը փաստաւորել, չկայ ոսկեգարու գրուածոց մէջ, առաջին անգամ կը հանդիպինք Եղիէի մէջ, էջ՝ 367, “փաստարել՝ զուրբ (!)

երրորդութիւնն, որ յայտն է թէ պիտի ըլլայ հաս ալ փաստարկել, քանի որ հայցական խնդիր կը արուի. (Հմեմ. նշմպէս Անդ էջ 199). միայն տեղ մը կայ այս բայը, եւագր. էջ 2 (ձեռագիր), բայց այս ձեռագրին ստաջին 2—3 ձեռքը բուն գրուածքին մարմնոյն չեն վերաբերիր:

Մշն օրամասն նկատողութիւնը կ'որգարանայ մեր ձեռագրով ալ. ձեռագրին մէջ առաջին երկու օրինակներուն մէջ (տող 6 եւ 16) բառն յայտնապէս գրուած է փաստարկութիւն. եւ այնչափ պարզ որ անկարելի է շփոթել. այնպէս որ փաստարկութիւն դնելը գոնէ այս երկու օրինակներուն մէջ հրատարակիչներուն գիտարեւել գործն է եւ ոչ անուշադրութեան արգիւնք: 195 երեսի երրորդ օրինակին մէջ (տող 22) գրութիւնն այնպէս է որ կրնայ նաեւ ս կարգացուիլ, բայց ւո կարգաւ անհնար չէ. եւ ով որ գիտնայ այս երկու ձեւերուն ընտրութիւնը, անուշա պիտի կարգայ վերջին ձեւով: Գալով 196 երեսի երկու օրինակներուն (տող 1 եւ 11), հոս է որ բառն յայտնապէս գրուած է փաստարկութիւն, եւ յանցանքը կ'իյնայ գրչագրին վտայ:

Եւեթրնենք թէ նաև այլուր եզնիկ ունի այս բառը գործածած, ինչպէս էջ 208, տող 19 եւ էջ 296, տող 10. այս երկու անգաման ալ ձեռագիրը պարզ ունի փաստարկութիւն, ինչպէս է եւ սպազիրը:

8. էջ 197, տող 12—18. եւ առ օրինակ ի մարմնոյ. որպ ի վերայ մորթ եւ միս է,

եւ ի միջի երակք եւ խողովակք արեան, եւ ի ներքոյ դարձեալ նոյնպէս մորթ եւ միս. եւ է մարմնն եւ վերոյ քան զերեսն արեանն եւ ի ներքոյ կան զերակն: — Հաս սպազիրական սխալ կը թուի վերոյ, որ պէտք է ուղղել՝ ինչպէս ձեռագիրն ունի՝ ի վերոյ, իբրեւ հակադիր քիչ մը վարք յիշուած "ի ներքոյ" ձեւին:

9. էջ 211, տող 10—13. Զի մարմնն եւ նոցա ի շարից հիւթոցն կոյ, եւ ոգին ոչ ի շարիցն հիւթոց յողելոց, այլ ի պարզական եւ ի սուզական բնութենէ: Տպագրին մէջ ունենք սուզական, որ բառ Հայկ. բառ. կը նշանակէ 1. անդնային. — Իշխանութիւն շարին սուզական. Զոր խանդացեալ շարին սուզական գնձ: 2. հարաւային բեւեռի. — Կէտքն են պտորիկ. կէտ երկնամիջակ, կէտ ժամագիտակ, կէտ եթեմական, կէտ սուզական (ճամար): Ի սուզականն եւ ի ժամագիտակն միշտ հոյովել (արեգական), Ատոյ. վերջաբ.: Ի հարաւայինն խմարհի ի սուզականն: Ընդ ձեռնային շուշոր յաներեւակն եւ ի սուզականն կոյս. Խար. աշխ.: Բայց այս երկու իմաստներն եւս անցարժար են տեղին: Մեր ձեռագիրն ունի սուզականն, որ ուրիշ տեղ գործածուած չլինելով՝ բացատրութիւնը պարզ չէ. բայց կրնայ տեսակ մը հոմանիշ կազմել պարզական բառին, կազմուած սուղ արմատեն. երկուքն ալ տեսակ մը բնալուծական կամ աւելի ճիշդ բնալուծական բացատրութիւններ են աննիթական հոգւոյն էաջուցիչ տարրը օրակելու համար: Հետաքրքիր

է նկատել որ Հայկ. Բառարանն այլ ունի նոյն ստուգական բառը, որուն դիմաց իբր վկայութիւն բերած է միայն Եզնկայ յիշեալ հասուածք. սակէ կրնանք հետեւցնել ինչ որ վերը ըսինք, այն որ եթէ յիշեալ ընթերցուածք տպագրական սխալ մը չէ, յետոյն հրատարակչաց անձա՛հ եւ քնահա՛ճ մէկ սրբագրութիւնն է:

10. Էջ 226, սող 18—23. Որչո հայցջուրութիւնն ի բունն իսկ գծայ, ըստ նորա ամպարաութեանն, որպէս թէ զկէս յիւր յինքեան ունիցի, եւ զկէսն իւր ի սողունն եւ ի ճճիս սանջիցէ: Զկէսն իւր, ինչպէս երկրորդ անգամ կրկնուած ձեւէն կ'երևուայ, պէտք է ուղղել զկէսն իւր. ձեռագիրն ունի հա "իւր յընթան", ուստի պէտք է կարծել թէ յիւր տպագրական սխալմունք մըն է, պատճառուած յաջորդ բառին յ նախորդին:

11. Էջ 245, սող 5—10 կը կարգանք տպագրին մէջ. "Ազամ, ես եմ Աստուած եւ չեք այլ որ եւ բայց յինէն այլ Աստուած քեզ մի լեցի. ապա թէ ունեցի զոք այլ աստուածս բայց յինէն, գիտասցիք զի մահու մեռանիցիս: Թէ ինչքան անչորմար ինկած է հոս "Էք այլ աստուածս", պէտք չկայ մկնելու. բայց ամէն բան կը պարզուի, եթէ խօսքը ուղղենք ըստ ձեռագրին գեղեցիկ առ փոխանակ այլ, "եթէ ունիցիս զոք առ աստուածս": Սոյն ուղղութիւնը նմանապէս պատահական տպագրական սխալ մը կը թուի:

Ե.

ՁԵՐԳՐՈՒՄԸ ՍՐԲՈՒԹՈՒԹՅՈՒՆԻՆԻ ԵՅՆԿԱՅ ՄԷՋ

Թեև Եզնկայ ձեռագիրը գրուած է վերին ասորիձանի զգուշաւոր ձեռքով եւ յատուկ ինձամբով, բայց, ինչպէս նախորդ ձեռագրական համեմատութիւնները ցոյց տուին, հոս ալ կան այնպիսի պատահական սխալներ, որոնցմէ ոչ մէկ մարդկային ձեռք կրնայ բոլորովին զերծ մնալ: Այս սխալները առհասարակ ուղղագրական են. բայց Եզնկայ ընագրին մէջ մտած են նաեւ այնպիսի սխալներ, որոնք անկարելի է որ Եզնկայ պէս փառաւոր գրչի մը տակ մուտ գործէին: Ասանք ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ ութը հարիւր տարիներու ընթացքին մէջ (Ե—ԺԳ դար) յաջորդական բացմամբիւ արտագրութեանց ժամանակ նախորդ պարզ ուղղագրական սխալէ մը հետոյցէն ձեւափոխելով յառաջ կկած սխալներ: Բանասիրութեան պարտքն է որքան կարելի է երևան հանել այդ սխալները, եւ իրենց նախկին ձեւին վերածելով զանոնք, ընագիրներու հին վիճակը վերականգնել: Այս նպատակով է որ կ'ուզեմ յաջորդ տողերով շեշտել հետեւեալ անհարթութիւնները, անոնց բով տալով նաեւ իմ յարմարագոյն կարծած սրբագրութիւններս:

Հոս պարտք կը համարիմ վերստին կրկնել թէ ի ձեռքն շունենալով արարչի քննաւորը, առիթ չեմ ունեցած ստուգելու թէ արդեօք յիշեալ սրբագրութիւնները նկատուած են նաեւ

նյն աշխատութեան մէջ: Այս թերին քաղ-
նել կը թողում յարգելի ընթերցողներու:

Էջ 17, սող 18. որ գլորս կագեցողն
ընդ միմեանս ի հաշտութեան եւ ի հաւանու-
թեան պահեալ նուանէր: Եղնկայ այս հա-
տուածին մէջ՝ որ աշխարհը կը նմանցուի քա-
ռածի կտորի մը, սկզբէն մինչեւ վերջ ամեն
բան զրուած է ներկայ. ինչ. զաշխարհս տես-
նելք. լծին, օձանն, ընթանան, վարդն եւն:
Ռշաղիբ ընթերցողը յանկարծ պիտի կանգ
անէ նուանէր անկատարին առջեւ, որ տեղին
բողբոջին անշարմար է եւ ուղղելի «նուանէ»:

Էջ 17, սող 21. Ըմենայն կտոր ի հա-
մազգեաց երկվարաց լծին, բայց միայն այսց
կտաց՝ որ ի շհամազգեաց լծեալ են: Բայց
կամ բաց «բաց ի» նշանակութեամբ ոչ թէ
տես.ար, այլ բացատական կը պահանջե-
ուտի վերի հասուածին մէջ օտորագեալ
բառերը ուղղել պէտք է «յայց կտաց»:

Էջ 32, սող 15—21. Ջի եթէ պարզ
բնութիւն էր հիւզն, եւ մենակերպ, եւ աշխարհս
ի յօղուածոց եւ ի պէտպէս բնութեանց եւ ի
խառնուածոց հաստատութիւն է, անհարմին է
տանէ՝ եթէ ՚իւղեալն լեալ կցէ: — Հոս եր-
կու սխալ կայ. Եղնիկ կը փաստաբանն որ եթէ
հիւլէն պարզ մարմին է, աշխարհս որ բացա-
ղեալ մարմին է, չի կրնար հիւլէէն առաջ եկած
ըլլալ: Առաջին սխալն այն է որ «յօղուածոց»,
անականը շփոթուած է «յօղուած», գրչականին
հետ եւ փոխանակ զնելու «ի յօղուածոց»:

զրուած է «ի յօղուածոց», Եղնկայ քիմիական
բառերն են «պարզ բնութիւն», եւ «յօղու-
ածոց կամ՝ յօղուածով բնութիւն», որ կը հա-
մապատասխանեն մեր այժմեան պարզ եւ բա-
զաղեալ մարմին աստիճաններուն. ինչպէս կը
տեսնուի նոյն էջ քիչ մը վարք քանի մը ան-
գամ գործածուած. «է մարթ յօղուածոցն
ի միողէ պարզ բնութեան անել զհաստատու-
թիւնն, քանզի յօղուածոցն ի պարզական
բնութեանցն յօղի... զի եթէ յօղուածով
էր հիւզն, եւ յօղուածոցն ի պարզականացն
ունին զանձնաւորութիւն եւն», Եղնիկ ըսել
չուզեր թէ աշխարհս «յօղուածներէ», բաղկա-
ցած է, այլ թէ նա բազաղեալ մարմին է: —
Երկրորդ սխալն այն է որ հիւղեալն տրական
ձեւը միտ չունի եւ պէտք է ուղղել բաց-
տական «ի ՚իւղեալն», ինչպէս որ քիչ
մը վարն ուլ անինք Եղնկեւ բացատրեալով՝
«Վասն զի չէ մարթ յօղուածոցն ի միողէ
պարզ բնութեան անել զհաստատութիւնն,
քանզի յօղուածն ի պարզական բնութեանցն
յօղին»:

Էջ 39, սող 8—11. Եւ այսպէս կազ-
մածոյ իրաց ինչ եւս՝ միտք գործողն գործեն
զւարն, որպէս եւ երկտեղ մերթ ի բարեւ պաշ-
տի, եւ մերթ ի շար: Դատարդ է ընթան մէջ
Եղնիկ կը հաստատեր թէ ամեն բանէ կարելի է
թէ շար առաջ բերել եւ թէ բարի. հոս ալ
կուղէ ցուցնել թէ գործաւորն միտքը կրնայ
նոյնպէս գործիք շինելու յատուկ նիւթերէն

Թէ շար եւ Թէ բարի բան շինել. այս միտքը տալու համար՝ պարզ է որ վերի բառը ուղղութեւն «ի կազմածոյ իրաց». իսկ այնպէս ինչպէս կայ՝ իմաստ չունի:

Էջ 41, տող 11—15. Զի եթէ իբրեւ զմի ինչ յայլոցն բնութեանց լիակ էր՝ զոր ի հարկէն ծառային ըստուծոյ, ապա եւ վարձս ընդ կամակարութեանն առնլոյ չէր սրժանի: Խօսքին իմաստը կը պահանջէ զոր ուղղել «որ», իբրեւ յարաբերական գերանուն երեւակայ ծառայինն բային, որ իբրեւ չեզոք բայ չէր կրնար արդէն սեռի խնդիր ունենալ:

Էջ 58, տող 3—8. իսկ եթէ որ յաշինչ զըստուծոյ զպատուիրանն համարիցի, յորժամ մըցել ընդ բանասրկութիւն մարտնչիցի՝ վազվազակի կործանի, բանզի չունի զնշանակս յաղթութեանն: Ըստ հաստատման դէմ Եղիշայ ձեռագիրն ունի «մարտ չիցի» ընթերցումսը (այսպէս բաց բաց, փոխանակ մարտնչիցի), որմէ կ'երևուայ թէ «մարտնչիցի» ձեւը հրատարակիչներու երեւակարութեամբ է ձեւադած. բայց այս երեւակարութիւնը՝ որչափ ալ որ արդարանայ ձեռագրին երկու բառերուն մէջտեղը գտնուած միջոցով, այնու ամենայնիս սխալ է, որովհետեւ երկրորդ նախադասութեանն իմաստը կը դառնայ անկապ: Կատեանուր նախադասութեան վերածելու համար պէտք էր կամ «մարտ չիցի» բառը վերածել «մարտնչիցի», եւ կամ եթէ այդ ձեւը ընդունեցինք «մարտնչիցի», մըցել՝ բառն ալ դարձնել «մըցեալ», վեր-

ջինս կարող էր եւ տառին վրայ պատիւ մը ունենայ եւ յետոյ այդ պատիւը յապաւուրել, ինչ որ շատ ստորական երեւոյթ է ձեռագրաց մէջ: Բայց յայտնի է որ սխալ մը մէկ տառափոխութեամբ ուղղելն աւելի հաւանական եւ ընդունելի է, քան երկու տառափոխութեամբ. ուստի վերոյիշեալ ձեւին մէջ ալ ուղղելի բառն է «մարտնչիցի»:

Էջ 66, տող 8—9. եւ զմինն եթէ սիրտ ուրաք առնոյր եւ ուտէր՝ ոչ փասէր. նոյն էջ՝ տող 22—26 եւ էջ 67, տող 1—4. զմանրագորն եթէ որ լոկ ուտիցէ՝ ստատիկ է, եւ խառնեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածուլինի քնահասաց: Եւ զՎազար՝ եթէ ի տօթ ժամանակի ուտիցէ որ, քանզի զգոցոցիչ է, զառպս ի փոլոյն փարատէ. եւ եթէ ի հոգ ժամանակի ուտիցէ որ, փնտսէ: Կայնպէս էջ 88, տող 4—9. նա եւ զպաշտօննայսն իսկ իւրեանց՝ եթէ ոչ ըստուծոյ ստատ պահէր, ազգի ազգի խեղութեամբք խեղէին եւ անհնաբին մահոտամէք սպանանէին: Յիշեալ խօսքերուն մէջ ըստ ընական եւ արամարանական բացատրութեան՝ պէտք էր որ զմինն, զմանրագորն, զՎազար, զպաշտօննայսն ուղղական գրուէին իբրեւ երեւակայ՝ «ոչ փնտսէր — ստատիկ է, քնածուլինի — փարատէ, փնտսէ — խեղէին, սպանանէին» բայերուն: Քիչ մը անփոյթ գործեր կրնային այդ բառերը իբրեւ սեռի խնդիր մտածելով՝ «առնոյր, ուտէր — ուտիցէ, խառնեալ — ուտիցէ — պահէր, բայն-

բուն, դնել Հայցական. եւ այս շատ ստիւրական է մեր մանուածոց յետին գրողներուն մէջ: Եղեիկ այլուր այս տեսիլ բան չունի. ուստի կրնայինք այս տեղն ալ ձեռագրական սխալ համարել, բայց այս սրբագրութիւնք մեր ձեռքով ընել շտանդանելով, կը թողունք ընթերցողին դատողութեան:

Էջ 68, տող 23—26. Եւ առաջնոյ շմեռասկարութեան դարձանոցն մարդոյ՝ այժմու համբըրս եւ ընտելութիւնս վիպչն: Եթէ «համբըրս եւ ընտելութիւնս» ձեւերը համարեիմք յարեակի անորոշ հայցական, կ'ունենայինք ամենակոշտ սխալ մը՝ փոխանակ համբըրք եւ ընտելութիւնք բռնու: Բայց պարզ է որ այսպիսի սխալմունք մը կասկածելու տեղի չկայ. ասոնց մէջ «վերջաւորութիւնք համարելու է առաջին դէպքի դիտորոշ յօդ, իսկ վիպչն բայք գրուած է յարեակի՝ բազմաբեւել ենթակային պատճառաւ:

Էջ 84, տող 2—5. Եւ ոչ եթէ ի գատապարտութիւն ինչ ոգոց լինին մարդոցն ասնջանքն դիւաց, այլ առաւել եւս յարգահատութիւն: Տանջանքն ենթակային դէժ՝ լինին յարեակի բայն աւելի կանոնաւոր է:

Էջ 88, տող 4—8 տես վերը, էջ 66 գիտողութեան մէջ:

Էջ 121, տող 22—24 զի ոչ յետուածոց կարգեցան, այլ ի մարդկանէ հնարողութենէ: Տարբերակ է յատկացուցին համաձայնութիւնք իւր յատկացեալին հետ. շփո-

թութեան պատճառ եղած է անուշա ի նախգիրք, որ յաջորդ բարձր բացատրականի է վերածած անհմուտ գրիչներու տակ: Անհամանական է ենթադրել որ բուն ըլլար փոփոխակ «ի մարդկանէ հնարողութենէ», (նախադաս համաձայնեալ ամական): Արդեիկ է «ի մարդկան»:

Էջ 124, տող 9—12. Դարձեալ որ զայն գիտաց՝ եթէ երկու որդիք են յորովայնի անդ, զայն ընդէր ոչ ծանեալ թէ մին բարի եւ մյւս չար: Արդեիկ «մին բարի է եւ մյւս չար». է ձայնաորբ մոտցուած է շփոթութեւնով յաջորդ եւ-ին առաջին տառէն:

Էջ 124, տող 22—24. ոչ եղծ զարն, այլ եւ թագաւորութիւնն եւս ես նմս ինչ ճարտար մի: Եթէ այս բար կարգանք թագաւորութիւնն, ինչպէս ապագին ունի, կը ծագի լեզուական անպարմարութիւն եւ պետք կ'ըլլայ դարձնել զթագաւորութիւնն, ինչպէս է յաջորդ երեւի, էջ 125, տող 22—25. «գարձեալ զի զթագաւորութիւնն որդւոցն ես, միւս՝ զինն հազարամեան, եւ միւսունն զանպատական...» Բայց երբ կարելի է նաեւ բարձր կարգալ «թագաւորութիւն», որով սխալմանք զգուշանալ, ինչու այդպէս չընել:

Էջ 132, տող 20—25, զորոց զբարւոցն կողմն յարմարէ զենն, զարջուաց եւ զըշխարհ եւ զայլոց պիտանոցուաց. եւ զարին կողմն յարջնայն, զգայլոց եւ զգալանաց եւ զձձեաց փեսասկարաց: Իմաստը բուական ցոյց կու տայ

Թէ զոչխարէ պէտք է ուղղել “զոչխարաց”,
 Համաձայն իւր վից ընկերակիցներուն. Հա-
 սուածք կը թարգմանուի. “բարիներուն կողմը
 որովհետեւ կը համարին, ինչ. արջուներու, ոչ-
 խարներու եւ ուրիշ պիտանի անասուններու.
 իսկ շարներուն կողմը Արհմեն, ինչ. գորտերու,
 գազաններու եւ միասակար ճճիներու.”

Ի՛ջ 135, տող 2. Թշնամութիւնն ուղ-
 զել “Թշնամութիւն”, ձեռագիրն ունի Թշնա-
 մութիւն, որ կրնայ երկու ձեւով ալ կար-
 դացուիլ:

Ի՛ջ 149, տող 1—3. եւ այլն եւս ինչ
 մի է ջուր է, եւ զմեր պէտս ոչ հարկանիցէ,
 բայց միայն զի պիտեցուցանիցէ: Ասոցմէ նա-
 խորդ տողերով Եզնիկ կը զուցէ թէ լուսն եւ
 մուկը թէ եւ շնին բաներ են, բայց մենք չենք
 կրնար ջնջել աշխարհէն. — Տիտայ կը շարու-
 նակէ. — Կեսն ջուրին մէջ ալ ուրիշ բան մը
 կայ (տեսակ մը փոքրիկ անասուն), որ մեզ
 պէտքի չէ, այլ միայն կը կծէ եւն: Այս բա-
 ցատուութեան համեմատ այլն պէտք է զար-
 ձնել “այլ” (իսկ այլն եւս կը նշանակէ
 “միւսները, մնացեալը”, որ բնաւ չէ յար-
 մար):

Ի՛ջ 154, տող 6—14. վասն որգեծու-
 Թեան եւ մարդկան յաշխարհի սերելոյ, նե-
 րեաց նմա ինն հարիւր եւ երեսուն տմ... եւ
 վասն արտասուացն Եզնիկայի արքայի՛ յաւե-
 լուս նմա 15 տմ: Իւ վասն ապշխարութեան
 նիտուեաց. օցն ոչ կորոյս զբազարն...: Հոս ու-

նինք երեք համադիր նախադասութիւններ, բայց
 ասոցմէ երկրորդը ժամադրութիւնը կը խախտէ,
 զոր վերահաստատելու համար պէտք է յաւե-
 լուս ձեւը փոխել եւ դարձնել “յաւել”:

Ի՛ջ 159, տող 2—6. Այլ երկինք եւ
 երկիր անօթք ևս եղակալք են հաստատեալք
 յարարէն, ունել ամբոփ ընդ ինքեամբ զա-
 մնայն՝ որ ի միջի նոցա է, Լիդ ինքեամբ
 եզակին պէտք է ուղղել “ընդ ինքեամբ”
 յարեակիով, ինչպէս է քիչ մը վարք. “եւ են
 հարկաւոր բնակաւորք, հրամանաւ արարէն
 իւրեանց, ի վայելս ամենաւ կենդանեաց. եւ
 իւրեանց ինքեանք չեն...”

Ի՛ջ 171, տող 25. Կամք՝ զի եւ իւր բա-
 նաւոր արարածքն ցանկացողք բարեաց եւ զոր-
 ծունկայ արգարութեան լինիցին: Եթէ առաջին
 ստորոցելն (ցանկացողք) յարեակի է գրուած,
 գեղեցկութիւնը կամ համապատասխանը կը
 պահանջէ որ երկրորդն ալ գրուի յարեակի,
 այն է “զործունկայք”:

Ի՛ջ 176, տող 20—23. Եւ յորանքն
 եւ ձգարկէ որպէս կարծեցին օմանք, ոչ ի դիւէ
 լինի, այլ ի մեղկութենէ եւ թուլութենէ մար-
 մեցին: Երկրորդ բացառականին վրայէն ի նախ-
 դիրին յապաստմը բոլորովն պատահական է.
 ուղղել է “ի մեղկութենէ”:

Ի՛ջ 178, տող 15. Եւ մի իմն ի հակա-
 աակորկէն, բանիկ նա անմարմին է...: Եզնիկ
 քանի մը տող վերը (նոյն էջ, տող 5) կ'ըսէ
 թէ երազները երկու պատճառ ունին “Եւ այնք

երկու պատճառք են. ստանցմէ մին այն է՝ որ Աստուածային շնորհաց ազդեցութեամբ մարդ երազ կամ տեսիլք մը կը տեսնէ (տող 7—14). բայց երկրորդը որն է արդեօք, այս մասին Եղեկայ մէջ բան մը չկայ, Բայց իրաք տող 15-էն սկսեալ մինչև յարդգ երեւին վերջը կը պատմուի ստանալակեան երազներու (երազափոր, ձուխեան կամ երազախարսութեան) մասին, որ ուրիշ բան պիտի չըլլայ, բայց եթէ Եղեկայ տուած պատճառներէն երկրորդը, այսպէս ըմբռնելու եւ այսպէս մեկնելու համար պէտք է վերջիչեալ տողին մէջ մի իմն ձեւը, որ հակառակ է տակը մէջ բերուած մանրամասն բացատրութեանց, ուղղել եւ դարձնել միման: Երկու ձեւերուն շփոթութիւնը շատ հասարակ կերպով կը մեկնուի երկամբագիր գրութեամբ, որը ՄԻՒՄԵ, եւ ՄԻՒՄԵ հարկէ թէ կը զանազանին:

Էջ 202, տող 1—5. Եւ զի՞նչ զարմանք են ընդ նոցա՝ թէ զերկինս փամն անուփ մեծութեանն, եւ զուսուարս փամն առաւել պայծառութեանն աստուանս կարծէին: Զարմանալ բայը կը պահանջէ ընդ-ով հայցական, ուստի ուղղելի ընդ նոսա. հաստածը կը թարգմանուի՝ «մեզու գարնանալ անոց վոյ» որ երկինքը անշափ մեծութեան պատճառաւ, եւ լուսադրները՝ աւելի պայծառութեան համար, աստուած կը կարծէին:

Էջ 217, տող 12—22. Եւ չէ հնար լուսնի յերկիր իջանել. որպէս կախարհաց տեսեալ ի ժամանակի հրամանաւ Աստուծոյ զուս-

նոյն արեւնազոյն լինելոյ զկերպարանս՝ զիւր նմանել լուսնի բարբառնչեն, թէ զուսն ի լուսնայնչեն. որում շին մարթ լինել, թէ որ բան զբազում աշխարհս մեծ է թէ ի կալ մի փոքրիկ ամբարփոյի, եւ կէտցի անասանն. Մտալագիր բանն է շին մարթ, զոր պէտք է ուղղել «չին մարթ», որովհետեւ ձեռագրին մէջ եւ եւ է նոյն ձեւով են միշտ, ուստի այս պարագային ձեռագիրը մեր ուղղութեան հակառակ չէ. խօսքին իմաստն է որ ուղղ ձեւը պիտի որոշէ: Եզնիկ կ'ըսէ. «Կախարչները կը բարբառնչեն թէ լուսինը կրնան իջնցնել վար, չի կրնար լինել այնպիսի բան, թէ նա որ բազում երկիրներէ աւելի մեծ է, փոքրիկ կալի վր մէջ ամբարփուի...» Ե.ս. պարզ իմաստը կը հանուի միայն շին մարթ ձեւէն. իսկ եթէ տաննք շին մարթ, թերեւս կախարչներուն անցի խօսքը, բայց այս պարագային լինել բայնն սեղ կը պահանջուի աննել, թի որում՝ բուխու տեղ ալ՝ զոր. «անոք շին կրնար ընել այնպիսի բան որ...»

Էջ 221, տող 20—22. Բայց զի փոփոխմանս սրտց ի մարտնոց ի մարմնս նոս, այնու յոյժ եպերելի է: «Ես» հաս կը նշանակէ ննթալրից, որում հոմանիշ է նաեւ «զնել». բայց պէտք չէ կարծել թէ ըստ այսմ բառը պէտք է ուղղել նոյ, որովհետեւ «աւլ» նոյն նշանակութեամբ գործածուած կայ թիշ մը վերը, տող 4. Եւ որպէս պատճառ ամենայնի ի փոյլ միութենէ տայ եւ զնմանակալութիւնն ի նմանէ գներ...:

92
երկու պո
Ըստուած
երայ կս
բայց եր
նկայ մէ
սկեսակ
մտի սս
ձուժեա
ուրիշ
տուած
ըմբռնել
Վերջի
կատա
ցատր
Երկու
կերպ
Միիւ
մանք
մեծո
պայ՛
ման
ուս
թա,
որ
եւ
մայ
լու
սե

Էջ 222, տող 7—12. Եւ դիման չու-
ակ՝ եթէ վասն զհարխ մարմնոցն խափանելոյ
հրամայէր, բարոք եւ յիւսի՛ առնէր. ապա
եթէ էրր ի պղծոյ իմեքէ արարածոց հրա-
մայէր հրաժարել, վասնթարագոյն: Թէ ի պղծոյ
եւ թէ իմեքէ եզակի բացուականները բուսա-
կան են ցուցնելու թէ գոյականն ալ պետք է
ուղղուի՝ արարածոյ: Ընդօրոժ թիւնք ծագած է
երկաթագիր 8 եւ 8 տառերուն նմանութենէն:

Էջ 230, տող 20—22. ... յամենայն
գարս աստուածապաշտք գտանելն, որ յան-
գիմանէին զՆշմակապատան. Ուղեղ է ու-
րիշներու կողմէ աստղարկուած ՚Նշմակա-
պաշտո՛՛ն՝ ձեւը, որ կը նշանակէ բուն «ստա-
նայապաշտ», եւ է էրր հակառակը՝ քիչ մը
Վերը գրուած «աստուածապաշտ», ձեւին:

Էջ 233, տող 16—18. Է ի՞նչ զօրու-
թիւն, որ արար եւ իւր զնուս ընդ ձեռամբ
նորա: Պետք չէ կարծել թէ ուղղիկ է «եղ
զնուս», այսինքն «կայ զօրութիւն մը՝ որ
ստեղծեց զանոք եւ զրու անոր ձեռքին (իշ-
խանութեան) տակ. ստօրական են գնել ընդ
ձեռամբ կամ առ ի ձեռս ոճերը, բայց առ
ընդ ձեռամբ եւս կայ քիչ անդամ. ինչ. Զօրս
ընդ ձեռամբ ձերով ետա. Ս. Գր.:

Էջ 233, տող 25 — էջ 234, տող 6.
Եւ եթէ բո՛րիչ բոս պէտպէս հիւանդութեանց
ազգի ազգի գեղս արտաքերցնցն մատուցանել,
զի որ սկզբան ցաւոյն զէպ իցէ՛ զայն ի սկզբանն
մատուցանեն, եւ որ յընդմիջին՝ զայն ի

միջոցի, եւ որ ի պատուել ցաւոյն՝ զայն հուսկ
յետոյ՝ թէ աստղն մատուցանել անորոք եւ
թէ երկրորդ մատուցանեն յարանկին պետք է
գարանել՝ «մատուցանել», խաբքն երկաթեան է
«բո՛րիչ»:

Էջ 234, տող 14—18. Երբեւ կանխա-
գէտ գիտէ գամենայն, մինչ չեւ ինչ ինչ է,
թէ սրպէս պարտ իցէ առնել, եւ յոր ժամա-
նակի, եւ յոր պէտա: Ըստ օրինի պետք է ըլլայ
«յորում ժամանակի»:

Էջ 245, տող 14—18. Եւ եկեալ Տիւ-
ղեայն՝ պատուիրել նմա բոս ստօրութեանն,
տեսանէր՝ զի ոչ անայր նմա Եղամ, այլ խոր-
նկալ ի բաց մերժէր, եւ չեկրանայր առ նա:
Պէտք է ուղղել՝ «խորշեալ ի բաց մերժէր
եւ...» Է եւ Շատերուն շիօթութիւնը անց-
ման երկամպքին պատճառաւ է, որ երկուքն
ալ շատ նման են ձեւով:

Էջ 263, տող 19—21. ոչ զի եւ միայն
արժանի կնկախորհրդոյն, որ արուպս եմ առա-
քիւրց... Ստորագծեալ ձեւին սեղ ձեռագիրն
ունի եղա, որ նոյնն է: Եղանիմ բային գէմ
անդու շատ կանոնաւ որ կը լինէր եղայ ձեւը,
ինչպէս հաստանիմ — կատ. հասայ, բայց այլուր
չկայ գործածուած: Տարակնչի միջ ենք թէ
արդեօք այս բանն ալ հնութեան հազուադիւս
մնացորդ մըն է, ինչպէս ազատամբ բուռը, թէ
աշխարհարարի ազգեցութեան արդեւք:

Էջ 267, տող 15—19. Եւ իցէ՛ որ
բո՛րիչ յորժամ զօրդի ուրուք բո՛րիցէ, վարս,

ու անու այլ զբժշկեալն ի գլխոյն
բժշկութեանն ինդրիցէ: Աւգղեի
անուցու, այլ զբժշկեալն գլխոյն
բժշկութեան ինդրիցէ:

էջ 268, տող 26 — էջ 269, տող
եւ կամ իցէ որ, որ մատուցեալ զայս
կամ զծառայս յապիմակս եւ սուս
ժարեցուցանիցէ հանել, եւ հասեալ ի վե-
ռ շահեցեն զայն ընդ կուսարն Աւգղեի
ստանակս, ի նախորին անկումը երկամ
գրութեան մէջ նախորդ շարհապին Ի տասն
հետ շփոթութեան պատճառաւ է:

2.

ԵՋՆԿԱՅ ԿՈՐՈՒՅԸ ԴՐՈՒՄԸ

Երբ օրեւիցէ հեղինակութենէ մը մեզ
հասած է միայն մէկ օրինակ, եւ այն մանաւանդ
յետին գարեբու գրութեամբ, աշխատութեա-
նովմար եւ ամբողջական լինելը յամեն
դէպս կասկածելի կը լըյ: ասոր յայտնի
նակներ են բուզանդ փաւստորը, Ղազար Ժ
պիցին եւն: Քիչ թէ շատ ապահովութիւն
ստանալու, ընթերցումները ըստ կարելոյն
ճիշդ ընդունելու համար՝ պէտք է ունենալ
ամենաքիչը երկու օրինակ, ասորքեր աղբիւրէ
ծագած, որոնց փոփոխակի ընթերցումները կամ
իրար հաստատեին, կամ իրար լրացնէին եւ կամ
երկուքին համեմատութեամբ նախնական ձեւ
վերականգնուէր: Այս ընդհանուր կանոնի
կրնար բացառութիւն կազմել նաեւ եթ

... համ հասած ձեւագիրը թէեւ շատ արժա-
... րէն մը, բայց չունինք բնաւ ապահ-
վութեամբ այդպէս ըլլային նաեւ այն նախորդ
նակներէ, որոնք գրագիրն աղբիւրն են եղած:
... նախորդ գլխին մէջ ցոյց տուինք քանի մը
... որոնք իրրեւ արդիւնք տառական կամ
... շփոթութեանց, մտեր են եղնկայ ձե-
... րագրին մէջ: Այս գլխով ալ կուզենք ցոյց
... թէ եղնկայ ձեւագիրն ունի նաեւ աւելի
... արակէտ թերութիւն մը, այն է քանի մը
... նշանաւոր պակաս մասեր: Այս պակասները
կրնան նոյնպէս կամ ժամանակի ընթացքին մէջ
թերթերու պատահական անկմամբ յառաջա-
... րըւլ եւ կամ գիտմամբ գրագիրներու
... յապաւուած ըլլալ: Եղնկայ աշխատու-
թեան հաստատմայն ընապարթիւնը քիչ մը
արդեւք կը հանդիսանայ յապաւուած կամ
կրճատուած տեղերը լաւ նկատելու, նիւթի
... նկս յծական փոփոխութիւն մը, որ ուրիշ
... րնագրի ընդհատում պիտի համարուէր,
... այս աշխատութեան մէջ իբր նոր գլուխ
... ամ նոր հաստած նկատուիլ: այնպէս որ իս-
կապէս յապաւուած մասերէն ոմանք կրնան
այսպէսով քննադատութեան առջէն փախել:
... աստի այն պակաս կէտերը, որ այստեղ յառաջ
կը ըերերը, յամենայն դէպս պէտք է նկատել
իր փոքրագոյն թիւք (minimum), որոնցմէ
... րութեան պատճառաւ իբր թերի հաս-
տատուել գտուար է:

Ահաւասիկ իմ թերի համարած մտերս.

1. Եղնիկ Ա. Գրքի Ը. Գլխի սկիզբը (էջ 32)

Հակամտելով հիւլեական վարդապետութեան դէմ՝ հետեւեալ ձևով կը փաստարանէ. « Զոր-
ցններ թէ, կ'ըսէ, հիւլէն պարզ մարմին էր թէ
բաղադրեալ մարմին. եթէ հիւլէն պարզ մար-
մին էր, աշխարհը որ բաղադրեալ է՝ չէր կրնար
անկէ ստեղծուած ըլլալ, որովհետեւ անկարելի
է որ բաղադրեալ մարմին մը միակ պարզ մար-
մինէ մը յառաջանայ. իսկ եթէ հիւլէն բաղա-
դրեալ մարմին էր, ուրեմն անբարտ չէր եւ
կայր ժամանակ՝ երբ հիւլէն չկար, այսինքն այն
ժամանակը՝ երբ դեռ զգոյն կազմող պարզ մար-
մինները միացած չէին: Այս խելացի փաստա-
բանութենէն յետոյ Եղնիկ նոր խնդիր մը կը
հանէ. « Այժմ ալ տեսներք, կ'ըսէ, թէ այդ
հիւլէն կազմող պարզ մարմինները միմեանց
համաձայն էին թէ հակառակ: Բնական է որ
յաջորդ տողերուն մէջ Եղնիկ նախ պիտի քննէր
թէ ինչ կը լինէր երբ հիւլէն կազմող պարզ
մարմինները համաձայն ըլլային, եւ ինչ կը
լինէր՝ եթէ հակառակ ըլլային. որով պիտի
եզրակացներ թէ հիւլէն ալ պէտք ունէր աս-
տուածային իմաստութեան, որ գար եւ անոր
կազմը՝ անմիաբան տարրերուն մէջ համեաբա-
նութիւն մտցներ: Բայց շարունակութեան մէջ
պայպիտի խօսքեր չկան, մէկ երկու յառաջաբա-
նական խօսքերէ յետոյ՝ Եղնիկ բոլորովին կը
թողու իւր բարձրացուցած խնդիրը, եւ յան-
կարճ կ'սկսի Թ. Գլուխը՝ ըսելով. « Եւ արդ

զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝ զոր նիւթն ամենայնի
կոչեն, ի շարեանց խնդիր եկեղացուր...: Պարզ
է որ արտադրողը ձանձրանալով հիւլէի մասին
եղած այդ հակամտութիւններէն, նախորդները
բաւական համարելով՝ մտացեալ բոլորը թողեր
եւ ուղղակի անցեր է նոր գլխի:

2. Ա. Գրքի Ի գլխով (էջ 79—82)

Եղնիկ կը ցուցնէ այն պատճառները, որոնց հա-
մար տարածում մասը մտաւ աշխարհ. այս
պատճառները պարզիչէ ետքը՝ կ'անցնի համա-
ռօտի ցուցնելու թէ ինչ բանէ սկիզբ առին
պատերազմները, պոռնկութիւնը եւ դիւահա-
րութիւնը: Ասկէ ալ անմիջապէս ետք կը սկսի
ԻԱ գլուխը՝ հետեւեալ բաներով. « Այս ասա-
ցած փան հարցանելոյ ունեց, թէ մեղաւորը
փան մեղաց սանջնցին ի դիւացն, տղայոցն ան-
մեղաց ընդէր տիրիցնն դեպքն: Կը նշանակէ
թէ ԻԱ գլուխը սկսելէ առաջ քննած վերջա-
ցուցած պիտի ըլլար Եղնիկ ոմանց այն հար-
ցումը թէ ինչու անմեղ տղաներն ալ դիւահա-
րութեանը կը պատժուին. Բայց իրար այս մասին
խօսք մ'ալ չկայ. Եղնիկ այս խնդիրը կը քննէ
բաւական ընդարձակորէն ԻԱ գլխով՝ շնչդ այլ
խօսքերէն յետոյ՝ էջ 82—84: Երբ 84 էջի
23 տողով այս խնդիրը կը վերջանայ, Եղնիկ
յանկարծակի կ'անցնի նոր նիւթի մը. « Այլ զն
դեւ գգեւ ոչ հանէ, զայն իսկ յայս արար...: Պարզ
կը տեսնուի որ այստեղ խանդարում
կայ. նախ պէտք էր որ էջ 82 ԻԱ գլխին սկիզբը
կրուած տողերը՝ « Այս ասացած փան հարցա-

նելոյ օմանց... դրուէին 84 էջի 23^ր տողէն յետոյ, երկրորդ՝ այս տողէն յետոյ եկած մասը՝ «Այլ զի զեւ զգեւ ոչ հանէ, պետք էր համարել նոր գլուխ, թերեւս սկսած ջրառնաբանական քանի մը տողերով, որոնք կորսուած են. (հմտ. սասր ծիշա զիմացը, էջ 85՝ ԽՐ գլխին յառաջաբանը, «Այլ կախարգը, ասեն, յզեն զեւս եւ հանեն զզեւս»), երրորդ՝ ԻՆ գլխին սկիզբը դրուած յառաջաբանը հանելէ վերջ՝ պետք էր կերպով մը երկու մասերը միմանց կապել. այդ կապն ալ կորսուած է:

3. ԽՐ գլխով Եղնիկ կը քննէ նախ թէ կախարգներ չեն կարող զեւ հանել. երկրորդ՝ զեւերը առանց աստուածային թոյլտուութեան իրաւունք չունին մարդու մէջ մտնելու. եւ երրորդ՝ սասանան եւ զազանները առաջ երբ մարդիկ մեզանւած չէին, չէին հասարձակներ փասել մարդուն: Այս խնդիրներէն յետոյ՝ բոլորովին անկապ կերպով կը սկսի ԻԳ Գլուխը, ուր կը քննէ թէ հրեշտակները, զեւերը եւ մարդկանց հագիններ անմարմին են, թէ բոլոր կարճեցեալ ոգիները (ուրասկան են) ցնորական երեւոյթներ են են. այս քննութիւնները մինչեւ Ե. գրքի վերջը կանոնաւոր եւ կապակցեալ կերպով կ'երթնան, որմէ յետոյ կը սկսի Պարտից քէշին հերքումը: Ար թուի թէ ԽԳ գլխէն անմիջապէս առաջ պահես կայ, այս պահար կը շեշտուի թերեւս նաեւ անով որ քանի մը թուով յետոյ (էջ 96) կ'ըսուի. «Եւս ամենայն սասացաւ, զի ցուցցի թէ որ ինչ երեւի՝ մարմնաւոր

է, եւ որ ինչ ոչ երեւի՝ անմարմին. եւ ի մարմնաւորացն են՝ որ թանձրամարմինք են, եւ են որ անուր մարմինք. ... Եւ միանգամայն իսկ սասացեալ թէ որ ինչ ի զգայնացս շոշափի կամ զննի կամ ազգի՝ ոյն մարմնաւոր է, եւ որ զգայնաց ոչ ազգի՝ անմարմին, Եղնիկ այս խօսքերով թերեւս կու սայ նախորդ գլուխներու նիւթը, այսինքն մարմնաւոր եւ անմարմին (ուրիշ խօսքով երեւելի եւ աներեւոյթ) էսինքրու, թանձրամարմին եւ անուրամարմին մարմնաւորներու, ինչպէս եւ զգայի եւ անզգայի (իմս շոշափելի եւ անշոշափելի) մարմիններու տարբերութիւնը, որմը այժմ չկան. այս մասերը կրնանք ԻԳ գլխէն առաջ կորսուած մասին տեղ զնել:

4. Կիսեալ 113 երեսէն մինչեւ 149՝ Եղնիկ կը կազմէ շարունակեալ եւ խիտ կապակցեալ ամբողջութիւն մը, ուր զբաւոր եւ միեւնոյն ժամանակ հեզգեական ձեւերով կը ըրէ մազզեզո կան վարդապետութիւնը. ամբողջը կը կոչուեսայ Զբուսնի, Արմիզդի եւ Սերմանի վրայ. եւ զրեթէ չկայ երեւ՝ ուր ասանցմէ մեկին կամ միւսին անունը չկրկնուի, բայց էջ 149, ժԻ գլխով ամեն բան յանկարծ կը փոխուի, այս երեք անունները այնուհետեւ իսպառ կ'անհետանան. բարի եւ շար ուստուածներու մասին ոչ մի խօսք. նոր ժԻ, գրուելը կ'սկսի բազարձակապէս անկապ ձեւով մը. «Իսկ այլք այլազգ կարծեցին զսասանայէ, թէ Վստուած իսկ զնա շար արար»: Այնուհետեւ կը քննուի սասանային ընկանէն շար ստեղծուած թէ կամովին

չար դարձած լինելու խնդիրը, Զահատագիր, կենդանակերպներու պղծեցութիւնը, աստուածային կանխագիտութիւնը, բնագոյններու, երազներու, քանի մը Տիւանդուկեանց մեկնութիւնը, վերջապէս դարձեալ երկնային լուսաւորներու մասին, որ երկրորդ գիրքը անմիջապէս կը կապէ երրորդ գրքին հետ: Էջ 149, ԺԲ գլխէն առաջ մեծ պակաս մը ակնբերու եւ անուրանալի է: Հետաքրքրական է նաեւ նկատել թէ այս խնդիրները կը վերաբերին աւելի առաջին գրքին եւ յատկապէս կրնան կապուիլ էջ 90 դրուած գլխին. էջ 173 յայտնապէս կը խօսուի անձնօրինակութեան մասին, որ ինչպէս յայտնի է՝ Ա. գրքին նիւթն է:

5. Էջ 180, վերջին տողէն սկսեալ (եւ փորձել այնչափ իշխել) մինչև էջ 185, տող 13 (նորա ոչ ինչ գոյ յայնմ շնորհ) կը քննուի թէ սատանան այնչափ միայն իրաւունք ունի փորձելու, որչափ հրաման է ստացած, սուտ է ոմանց ըսելը թէ սատանան բնաւ չի փորձեր մարդը եւն: Այս բոլորը կը կազմէ անկասկա մաս մը, որուն հետ կապ չունին ոչ իրմէ առաջ եւ ոչ իրմէ ետք դրուած մասերը, իրմէ առաջ դրուած մասերը կը խօսին քանի մը դիւական Տիւանդուկեանց, ամենէն վերջը լուսնատուութեան վրայ, իսկ իրմէ ետքի մասերը կը խօսին լուսաւորներու վրայ: Եթէ երկուքին մէջտեղէն յիշեալ մասը կը ճատուի, խնասիր կապակցութեան մէջ խաթարում առաջ չի գար, այլ ընդհակառակն աւելի կը կապուի: Ըստ իս այս

մասը առաջին գրքին վերաբերեալ կտոր մըն է. յատկապէս 87—90 էջերուն կողմերէն:

6. Երրորդ գրքին մէջ Եզնիկ այլեւայլ յոյն հեթանոս փիլիսոփաներու վրայ խօսելէ յետոյ, էջ 241 կ'սկսի Պլատոնի մասին՝ այս բառերով. "Եւ միանաւոր որ քան զամենեկին իմաստագոյն համարին զՊլատոն, որ վասն Ատուծոյ եւ վասն ոգւոց եւ վասն արարածոց խօսել յօժարեցաւ": Այնուհետեւ Եզնիկ կը խօսանայ զորաւոր խօսքերով կուսիլ անոր հետ, ջանջախել անոր վայելած պատիւը եւ յետոյ ցոյց տալ թէ ո՞վ է Աստուած եւ որմէք են անոր արարածները: Ահա իր բառերը. "Եւ արդ ընդ նմա իսկ մարտիցոյք գոռութեան ըսնիր, որ քան զամենայն փիլիսոփայսն աստուածապաշտագոյն երեւի Եունաց: ... Զի յորժամ զնուտ մեծարոյ կարին զձօնացոյք, եւ իննցոյք զնա յաշաջ իրոցն խաբեցելոց, ապա ցուցցոյք թէ ո՞վ Աստուած է, եւ զինչ նորա արարածք": Այս մեծագոյրոյ յայտարարութիւնէն յետոյ, որ ամբողջ գիրք մը երկնագրեւ կուտայ Պլատոնի դէմ, ինչ կը գտնենք. վեց տող միայն. ահա այն. "Եւ մի ինչ, զոր առաւել անձառ համարի Պլատոն, այս է՝ թէ միշտ էր Աստուած, եւ արարածս ինչ ոչ ունէր. զորոյ զհամեն սիրեմ՝ վասն զԱստուածն ինչերոյ, եւ զամբարտաւանութիւնն ոչ գուցեմ": Բարբոտիլն պարզ է թէ հոս ահագին թերի մաս մը ունիր, եւ ինչպէս կը կարծեմ, թերեւս ամբողջ գիրք մը, որուն միայն վերջին

տողերն են սոյն վեց տողերը: Պղատանի վրայ
խառնած է սոյն զբքին մէջ էջ 224—227,
բայց այս մասը չի կրնար այն խոստացածին տեղը
բռնել. որովհետեւ զբքիժ էջն ընդարձակու-
թեամբ եւ երբեմն քիչ մ'ալ աւելի խառն է
Պիթագորասի, ստոյիկեանց եւ Եպիկուրեանց
(220—229) մասին, որոնց համար այնպիսի
խոստարանութիւն չկայ. այս մասերը (Պղատանի
մասն ալ միասին) քիչ մ'ընդարձակուած կա-
նոնաւոր թուումն են այն խնդիրներուն՝ որոնք
մէջ բերուած են երես 204—205 (այն է աժ-
բողջ Գ. գլուխը): Ըսկէ զատ սա՛ ալ կրնանք ի
նկատի ունենալ որ Պղատանի այդ մասը խոստու-
մէն բաւական առաջ է արուած եւ չի կրնար ալ
տեղափոխուիլ խոստումին ապ, որովհետեւ այս-
պեսով իր գտնուած տեղին ամբողջութիւնը կը
խանգարուի: Պղատանի զբքին կորուստը մեծ է
եւ ցաւալի մէջ միայն հայ մասնագրութեան
համար, այլ եւ բուն յոյն զբքանութեան,
մանաւանդ ընդ հանր փիլիսոփայութեան պատ-
մութեան համար:

7. Ար մնայ վերջին անգամ շեշտել 279
եւ 289 երեսներուն խոշոր զանազանութիւնը,
որոն մասին տես վերը Ե. գլուխ, էջերու համ-
մատական ցուցակին մէջ, եւ որ կամ թերու-
թիւն եւ կամ առնուազն տեղափոխութիւն կ'են-
թագրէ Եպիկուր ընդգրկին մէջ:

Յ Ա Ն Կ

	էէ
Իտալացիք	Ե
Ա. Չեռացրին Եկտրագրութիւնը	1
Բ. Հանգամանք համեմատութեամբ ձեռագրին ընդ տպագրին	19
Գ. Չեռացրական տարբերութիւնը	23
Դ. Քննութիւն միջալ համեմատութեանց	70
Ե. Չեռացրական սրբագրութիւններ Եպիկուր մէջ	83
Զ. Եպիկուր կորուսած մասերը	96

ԱՂԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԵՐԵՐԵՆ

- Ա. Գառնեմբերյան Է. Գրիգորյան Ա., Ոսում-
նասիրութիւնք Լեւոնայոց զառաստանագրոյն:
1. Պիւնիք, Լեւոնայոց ՚նն իրաւունքը: 2. Գոյէր.
Իրաւունք Հայոց: 1890: 8^ր Երես՝ 86+59: Քր. 1.26
- Բ. Մեմեմբերյան Է. Գառնիէ, Ազգայնութիւն
ազնուական զարմին Տիւզանք. (պատկերագրով)
1890: 8^ր Երես՝ 50: Քր. 1.—
- Գ. Տաշեան Է. Յակոբյան, Ազնունդոցն առ
Պարզայ ատրի եպիսկոպոսին եւ ուսումնասիրու-
թիւն Ազնունդոցն զոյց: 1891: 8^ր Երես՝
ԺԷ+159: Քր. 1.26
- Դ. Գեղեցիկյան Տառնի Արեւելեան Հայոց ի Պորտ-
փնա: Քրգմ. Է. Գ. Ա. Գառնիէանոսն: 1891:
8^ր Երես՝ 79: Քր. —, 85
- Ե. Տաշեան Է. Յակոբյան Ա., Ուսումնասիրու-
թիւնք Ստոյն-Կախտանեայ Արարոց Աղիքանագրի:
1892: 8^ր Երես՝ Դ+272: Քր. 3.—
- Զ. Այդեր Տրփիլ եւ Գ. Փիսան, Ուղեւորութիւն ի
Փոքր Ասիա: Քրգմ. Է. Գ. Ա. Տաշեան: 1892: 8^ր
Երես՝ 82: Քր. 1.—
- Է. Մառ Նիկ., Ամանուայն ուղեւորութիւնք զէպ ի
Հայոց: Քրգմ. Մտորոն Ատփան: 1892: 8^ր
Երես՝ 89: Քր. 1.26
- Ը. Գառնիէր Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Նորե-
նացոյ: Հտ. Ա.: Քրգմ. Է. Գ. Ա. Տաշեան: 1893:
8^ր Երես՝ Ժ+51: Քր. 1

- Ֆ. Գառնեմբերյան Է. Գրիգորյան Ա., Պատմու-
թիւն Հայ լրագրութեան: Հտ. Ա. 1794—1860:
(1 լրագրութիւն): 1855: 8^ր Երես՝ 232: Քր. 2.50
- Ֆ. Գառնիէր Փր. Ա., Մնումութիւնք զոյց Դաւթի
Այաթի: Քրգմ. եւ յաւ. Է. Գ. Ա. Տաշեան:
1895: 8^ր Երես՝ Է+92: Քր. 1.26
- ՖԱ. Գոյնիկեան Է. Գրիգոր Ա., Հայոց յեղիսա-
թիւնազոյն Գրումսիրանիոյ 1680—1779: (1 զոյն-
կատիւ.) 1893: 8^ր Երես՝ Ժ+533: Քր. 4.50
- ՖԲ. Խաչատրեան Գր., Հնոց Գալի. Կամուսական
ուսումնասիրութիւն: 1893: 8^ր Երես՝ 78: Քր. 1.—
- ՖԳ. Տէր-Մովսիսեան Փարսաղան, Հայ զիւղա-
կան տունք: Քրգմ. Է. Գ. Ա. Պիլգեղեան: (6
տախտակ 55 պատկ.) 1894: 8^ր Երես՝ 103: Քր. 2.—
- ՖԴ. Գառնիէր Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Նորե-
նացոյ. Հտ. Բ. կամ Յակոբյան: Քրգմ. Է. Գ.
Ա. Տաշեան: 1894: 8^ր Երես՝ ԺԱ+43: Քր. 1.—
- ՖԵ. Տաշեան Է. Գ. Ա., Ուսումնասիրութիւնք Հայերէն
փոխանեայ բառից: Ա. Է. Հիւլէճեան, Սեմական
փոխանեայ բառից ՚նն Հայերէնի մէջ: Բ. Փոքրէ-
ման Գ., Յունական փոխանեայ բառից Հայերէնի
մէջ: Գ. Է. Հիւլէճեան, Հայկական Յատուկ ստուանք:
1894: 8^ր Երես՝ 9+145: Քր. 2.—
- ՖԶ. Տաշեան Է. Յակոբյան Ա., Մատենագրական
մանք ուսումնասիրութիւնք: Հտ. Ա.: Ա.—Զ.: Ա. Նե-
մեփաւ: Բ. Գրոզի Դիւղդոսա: Գ. Խոսրովի: Դ.
Գիւր Հնթանտոց կամ Մալիան: Ե. Գրոզի: Զ.
Սիւրուզոս իմաստաւր: 1895: 8^ր Երես՝ ԺԲ+294:
Քր. 3.60
- ՖԸ. Տաշեան Է. Յակոբյան Ա., Հայկական աշխա-
տարութիւնք Հայագէտ Պ. Փլթթէլի, ի մի ամփո-
փում եւ թարգմանում Հակոբեան ծանօթու-
թեանից: 1895: 8^ր Երես՝ 202: Քր. 2.50
- ՖԹ. Տիւրքեան Ե., Սեւ ժողովուրդական եզրոյց:
1895: 8^ր Երես՝ 192: Քր. 2.—
- ՖՊ. Գոյնիկեան Է. Գրիգոր Ա., Գրումսիրանիոյ
Հայոց Մարտազոյնք կամ Նկարագիր Ներքա

- Հայաստանի Ի գեր եւ Ի պատկերս: 1896: Տ՝ Երես Թ+352: Քր. 3.60
- Ի. Տաշեան Հ. Յակոբյան Ա., «Վարդգանու-
թիւն առաջին» անվանեալան կանոնաց մա-
տանաց, Քուղճ Յակոբյան առ նորոգաւուս եւ Կանոնաց
Քաղաղի: 1896: Տ՝ Երես Թ+442: Քր. 6.—
- ԻԵ. Տամաշեկի Ա., Սասուն եւ Տրաքիսի արջերաց
սանձանկեր: Պատմական եւ տեղագրական նե-
տազոտութիւն: Մասն Ասաւի՛ն Պատմական տե-
ղագրութիւն Սասնոյ վրայ: Քրգմ. Հ. Բ. Պիւնգի-
ճեան: 1896: Տ՝ Երես Է+62: Քր. 1.—
- ԻԲ. Կարրիէկի Ա., Արարու գրոյցը Մովսէս Խորե-
նացոյ Պատմութեան մէջ: Քրգմ. Հ. Գարգիւի Ա,
ՄԼՆՎՊրնան: 1897. Տ՝ Էջ Ժ+107: Քր. 1.50
- ԻԳ. Յովհաննէան Հ. Ա., Հետազոտութիւնը նախ-
նեաց ամերկոսի վրայ: Ռուսմատագրութիւնը եւ
բարոյամտը: Մասն Ա. Խամկոր՛ն մատենագրու-
թիւնը: Տեւոթ Ա: 1897, Տ՝ Էջ Ը+272: Քր. 4.—
- ԻԴ. Յովհաննէան Հ. Ա., Հետազոտութիւնը նախնեաց
պատմութիւնն են: Տեւոթ Բ: 1897: Տ՝ Էջ Ա—Ը+
273—522: Քր. 3.—
- ԻԵ. Գէլչիկի Հ., Համառոտ պատմութիւն Հայոց: Քրգմ.
Հ. Գր. Ա. Գալեմիսեան: Յանկուսք Քար-
գմանչի՛ն 1. Յանն 1895—1897 Հայոց կողորս-
մքերու առթիւ լոյս տեսած գրքերու: 2. Կաւարա-
նագիտը Կաթողիկոսաց եւ Պատրիարքաց Հայոց:
1897 Տ՝ Էջ Ը+150: Քր. 1.50
- ԻԶ. ՄԷնէվիչեան Հ. Գ. Կարրիէկի Ա., Գիթը (Կամ-
թուած) գրելու արուեստը: Նորուս ներկանե-
րուն ուղղուող քանի մի կործնող անմարտութիւն-
ներ: Յանկուսմ՝ Գիթը կարգալու արուեստը:
1898: Տ՝ Էջ Է+123: Քր. 1.25
- ԻԷ. Խուչանի եւսն Գր., Մ. Խորենացու նորագոյն
աղբիւրների մասին ընտղագրական ուսումնա-
սիրութիւնը: 1898: Տ՝ 56 էջ: Քր. 1.—
- ԻԸ. Տաշեան Հ. Ե., Ամարկ մը նայ նազարու-
թեան վրայ: Ուսումնասիրութիւն Հայոց գրու-

- թեան արուեստին: (10 Չճատիւղ պատկերով):
1898: Տ՝ ԺԸ+202 էջ: Քր. 2.50
- ԻԹ. Դասդաշեան Յ., Փաւստոս Քիւլանդացի եւ
իւր պատմութեան աղբալագիտը: Մ. Խորենացու
աղբիւրների ուսումնասիրութիւն: 1898, Տ՝ 175 էջ:
Քր. 2.50
- Լ. Մահերեանց Լ., Հայերն քարքառաստութիւն:
Քրգմ. Ի ուսմեր՛նէ Հ. Գ. Ա. ՄԼՆՎՊրնան: 1899,
Տ՝ Երես Է+26: Քր. —50
- ԼԱ. Բունեան Հ. Ե., Հայք Ի Ջիւնիսիս եւ Ի շրխ-
կայս: Հատոր Ա. Ջիւնիսիս եւ Հայք, (պատկե-
րագրով): 1899: Տ՝ Երես ԺԲ+369: Քր. 6.—
- ԼԲ. Բունեան Հ. Ե., Հայք Ի Ջիւնիսիս եւ Ի շրխ-
կայս: Հատոր Բ. Ջիւնիսիոյ վիճակն գլխաւոր
քաղաքներն եւ Հայք. (պատկերագրով): 1899:
Տ՝ Երես ԺԳ+161: Քր. 2.50
- ԼԳ. Գալիչիկեան Հ. Գրիգոր Ա., Հայք յորիսար-
թուալոց Դրամսելուսիս Բ. Հատոր 1780—1825.
(1 Չճատիւղ): 1899: Տ՝ Երես Է+558: Քր. 6.—
- ԼԴ. Կազանէեան Յ., Եւրոպիոյ Հայոց գաւառաբար-
քայ: 1899: Տ՝ Երես Է+124: Քր. 1.—
- ԼԵ. Կարրիէկի Ա., Հնթանոս Հայաստանի ուժ մեծան-
ման Ազաթանգիտի եւ Մ. Խորենացոյ նամե-
մատ: Քրգմ. Հ Յակոբյան Ա. Տաշեան: (1 աշխո-
րեցին տախտակով): 1899: Տ՝ Երես 48: Քր. —70
- ԼԶ. Տաշեան Հ. Ե., Ժողովածոյ առակաց Վարդանայ,
բոտ Ն. Մարի, տեղեկատուութիւն եւ քաղաքա-
ներ: 1900: Տ՝ Երես ԺԸ+198: Քր. 2.50
- ԼԷ. Տաշեան Հ. Ե., Մատենագրական Մանր Ռուսմ-
նասիրութիւնը (տես ԺԶ): Մասն Բ: Է—Ժ. Խիկաց
եւ իւր իմաստութիւն, Ազաթանոս եւ իւր Յոր-
դուիսիաց առ Յուսէփիանոս, Քղթակցութիւն
Արարու եւ Արշատոսի ըստ նորագիւտ արմատա-
գրութեան նիւտոմի, եւ՛ Կերպայ Գիւրգիսյ Այն-
օրեայ: 1901: Տ՝ Երես ԺԺ+388: Քր. 4.50
- ԼԸ. Գր. Տէր. Գոդոսեան, Նկատողութիւններ Փաւս-
տոսի Պատմութեան վերացերեայ: 1901: Տ՝ Երես
Ը+110: Քր. 1.50

ԼԹ. Վեպեք Գր. Սիմոն, Արարացի Ա. Գրք. ճէլ: Քրգմ. Հ. Բանարաս Վ. Պիլզիկման: 1901: Տ՝ Երես Ծ+77: Փք. 1.-

Խ. Սասնաչնեան Եղիշեկ Վ., Ասորեստանայ եւ Պարսիկ սեպագրք արձանագրութիւնք կամ նոցին բարուածք որոք Նաիրի-Ռարսու աշխարհն պատմութեան կը զնայցնին: 1901: Տ՝ Երես 262: Փք. 4-50

ԽԱ. Խաչաթեանց Բագրատ, Հայ ժողովրդական դիպագրական գէղք: 1903: Տ՝ Երես Ը+72: Փք. 1.-

ԽԵ. Մենեղիշեան Հ. Գարբիէլ Վ., Արդի լեզուագիտութիւնը: Հատոր Ա.: 1903: Տ՝ Երես Ը+204: Փք. 3.-

ԽԳ. Մարկուս Գր. Յ., Հայ Բզնաշիք: Քրգմ. Հ. Ք. Աւսիկեան: 1903: Տ՝ Երես 44: Փք. --75

ԽԴ. Գեղեցիկ Հ., Ազգնասորութիւնք Քիւրմուզեան բանասիրութեանը գրութեան: Քրգմ. Հ. Գ. Գարսնիկեան: 1903: Տ՝ Երես Ը+83: Փք. 2.-

ԽԵ. Կիւրեակերեան Բ. Վ., Ժողք, Ժողք-Տուր եւ Համ-Սրայ, պատմական եւ տեղագրական ուսումնասիրութիւն: (1 աշխարհագրական աստուտիկ) 1904, Տ՝ Երես Ը+119: Փք. 1-50

ԽԶ. Կիւրեակերեան Բ. Վ., Աղլաթ Եղիշեկի Պարսիցք, պատմագրական եւ բանասիրական ուսումնասիրութիւն: 1904: Տ՝ Երես Ը+227: Փք. 3-50

ԽԷ. Պեղեկաբն Հ., Նպաստ Մէ Նայ, լեզուի պատմութեան: Քրգմ. Հ. Գ. Գարսնիկեան: 1904: Տ՝ Երես Ը+87: Փք. 1-26

ԽԸ. Տէր-Մկրտչեան Գ. Ե. Ամսուրեան Հ. Ե., Ընտրութիւն եւ համեմատութիւն Երեւանի տարեկան ձեռագրին: 1904: Տ՝ Երես Ը+140: Փք. 1-50

848

Handwritten notes and stamps in the bottom left corner, including a rectangular stamp with Armenian text.

USAB-9-11-1971 P.

Red circular stamp with Armenian text, likely a library or archival mark.

U-80

